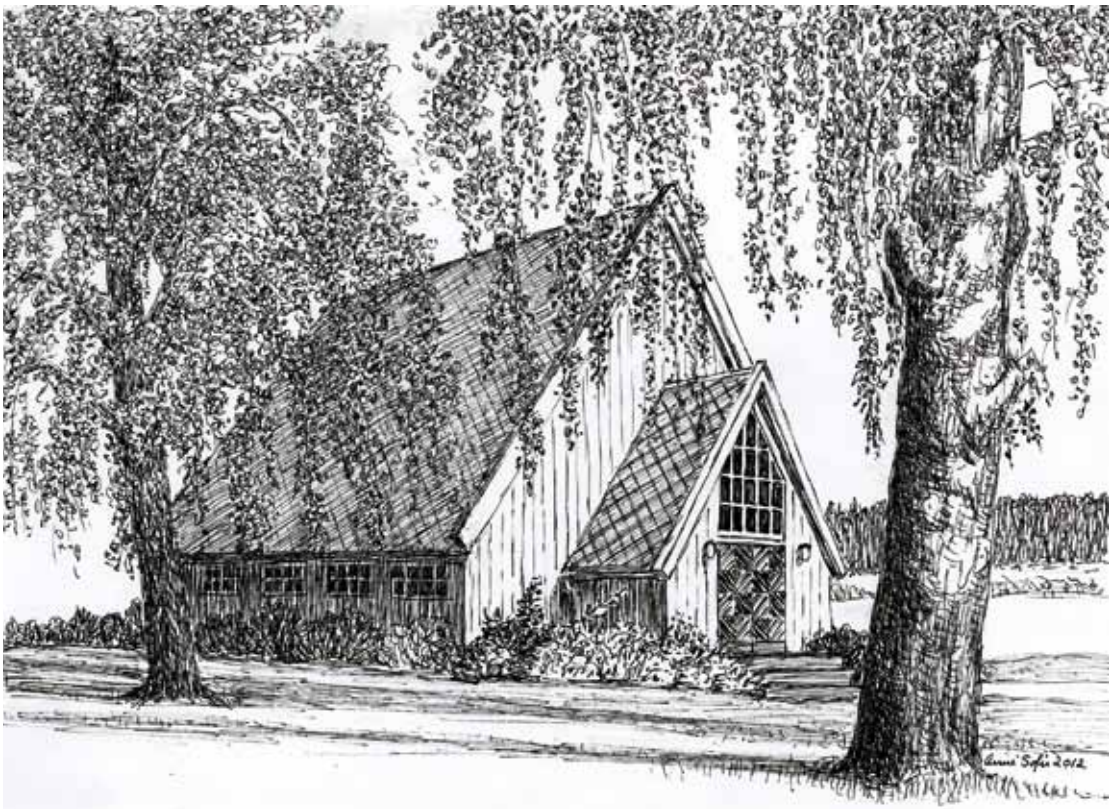

Tunga

2012

Utgitt av Varteig Historielag

Redaksjonskomitè for Inga 2012:

Solveig Rød, Øistein Bøe, Wigdis Bergby og Hans Erik Pedersen

Forsiden: Varteig gravkapell 1960. Tegnet av Anne Sofie Bergerud

Kjære leser!

Varteig Historielags årstidsskrift Inga har blitt en av våre gode tradisjoner, og dette er Inga-hefte nr. 28 i rekken. Første utgivelsen kom i 1985, og med årene har det blitt en anelig mengde lokalhistoriske artikler som vi håper både har vært interessant lesning og med på å bevare vår historie.

Det gleder oss at vi også denne gang kan gi ut et årstidsskrift med stort volum og god bredde i artiklene. Vi markerer blant annet at det i år er 60 år siden kapellet i Varteig sto ferdig. To andre jubileer ville nok blitt behørig feiret om "jubilantene" fortsatt hadde vært oppegående, men både Musikkforeningen Ekko (90) og Varteig Venstre (100) har gått over i historien. Vi fokuserer imidlertid på begge åremålene. Ellers nevner vi en broderiets mester, skiskytterne med oldefar fra Basken, bryllupet som ble starten på en vekkelse – og vi har hatt en prat med Gunvor Nilsen, en hverdagens sliter. Vi bringer også historien om Høgheim, og i serien av gårdspresentasjoner har vi nå kommet til Kokkim.

Er artiklene i Inga viktige for lokalhistorien, er annonsene like sentrale for at Varteig Historielag skal ha økonomisk forutsetning for å gi ut årstidsskriftet. Vår oppfordring er derfor:

Støtt annonsørene – de støtter oss!

God lesning!

Innhold:

Ekko – jubilanten som har lagt inn årene	side	3
Karl Brende – en musikkens dugnadsarbeider	side	15
Anna Hasle var en dame med sting	side	18
Livet smilte til Even – men . . . (Even Hasle)	side	23
Gunvor havnet på rett hylle her i livet (Gunvor Nilsen)	side	27
Bryllupsfesten som ble vekkelsesmøte	side	32
Varteig gravkapell 60 år	side	37
Høgheim – historien om et skolehus	side	42
Avisstoff for 100 år siden (bl.a. om Varteig Venstre)	side	47
Med oldefar fra Basken	side	50
Det værste Meenføre og bresværligste Veyr (om bygdeting)	side	52
Kokkim gnr 3015, bnr 6, 7, 8 og 10	side	54
Stærtopp gnr 3015, bnr 12	side	62
Restene etter sagmesterens bolig	side	72
Sag med lang historie	side	74

Ekko – jubilanten som har lagt inn årene

I år skulle Musikkforeningen Ekko feiret seg selv med brask og bram. Det er nemlig 90 år siden korpset ble stiftet på Øvre Morthaugen. I stedet blir det Ekkos død, ettersom de siste formelle vedtak er fattet for nedleggelse. Manglende rekruttering ble korpsets endelikt.

– Det er selvsagt med tungt hjerte vi avvikler en av Varteigs viktigste tradisjonsbærere. Det ser imidlertid dessverre ikke ut til at det er liv laget for et voksenkorps i bygda, sier Ekkos siste leder, Ole Rogndalen. Sammen med kasserer Finn Tomta og sekretær Arne Bøe har de utgjort styret.

Musikkforeningen Ekko hadde sin siste offisielle opptreden under en julekonsert i Varteig kirke i 1995. Riktignok ble det forsøkt blåst nytt liv i korpset halvannet år etter. Det ble hanket inn musikere fra flere korps for å bistå under en minikonsert på bygdedagen, men det ble med den ene opptredenen.

Korpset avvikler

– Siden den gang har det ikke vært

noen virksomhet i korpset, ut over at styret har forvaltet kasse og materiell, sier Ole Rogndalen.

I håp om at det kunne gi seg en mulighet for å ta opp igjen korpsdriften, har man ventet i det lengste med den formelle avviklingen.

– Seksten år etter forrige spilleoppdrag må vi bare innse at Ekko har gått over i historien. Det er vemodig, men ikke til å unngå, sier korpsets siste styreleder.

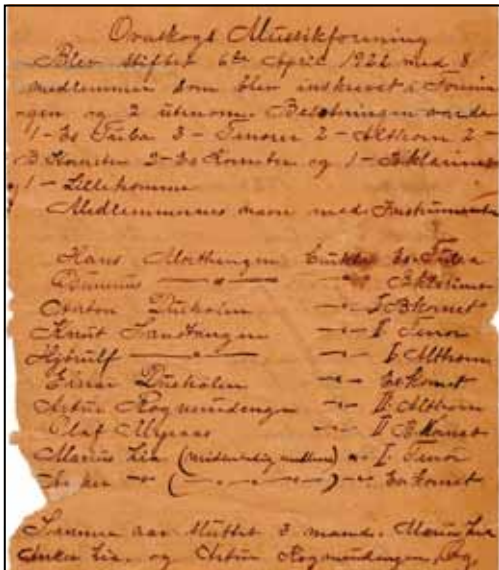
Kassabeholdningen på 7.453 kroner valgte avviklingsstyret å gi til Varteig Skoles Musikkorps. Det skjedde på skolekorpsets 40-års jubileumskonsert for to år siden.

Videre har Varteig Historielag blitt overlevert protokollene, et rikholdig notearkiv samt noen gamle instrumenter som er igjen etter korpset, slik at dette blir sikret for ettertiden.

Ovaskogs Musikkforening

Det ligger mye god lokalhistorie i beretninger som favner 90 år. I en velbrukt men godt bevart protokoll fra Ekkos stiftelse, leser vi at korpset fikk navnet Ovaskogs Musikkforening Ekko. Ganske raskt forsvant imidlertid "Ovaskogs" fra navnet.

Stiftelsen fant sted lørdag 6. april 1922 på Øvre Morthaugen, etter initiativ

Faksimile av første siden i Musikkforeningen Ekkos protokoll fra 1922, som forteller om stiftelsesmøtet på Øvre Morthaugen.

Musikkforeningen Ekko ble stiftet hos Hans Dueholen på Øvre Morthaugen. Dette bildet av plassen er tatt på 1970-tallet. Nå har bygningene rast sammen. Fotograf: Gunnar Kullerud.

fra Hans Dueholen. I referatet fra stiftelsesmøtet leser vi at ”8 medlemmer blev inskrevet i Foreningen og 2 utenom”.

Besetningen besto av:

Hans Morthaugen (Dueholen) (Es tuba)
 Gunerius Morthaugen (B klarinett)
 Anton Dueholen (I B kornett)
 Knut Sandtangen (II tenor)
 Hjørulf Sandtangen (I althorn)
 Einar Dueholen (Es kornett)
 Artur Rognerudengen (II althorn)
 Olaf Myraas (II B kornett).

I tillegg to midlertidige medlemmer – far og sønn Marius (I tenor) og Anker Bråten (Lia) (Es kornett).

Dette bildet ved Kokkim-skolen (Høgheim) er det eldste fotografiet som finnes av Musikkforeningen Ekko, trolig tatt i stiftelsesåret 1922. Fra venstre: Johs. Hansen Belsby, NN, NN, Einar Fosselien, NN, Thor A. Bøe, NN, Hans Dueholen og Gunerius Johansen Fosselien (med klarinett).

Fotograf ukjent. Bildets eier: Østfold Fylkes Billedarkiv.

Ingen kunne noter

Ingen av de åtte faste medlemmene kunne noter. Derimot var Marius Bråten (Lia) en ressurs i oppstarten. Han hadde vært med i et eldre korps i Varteig som nå var nedlagt. Også sønnen Anker på 15 år var notekyndig.

Marius Bråten ble korpsets instruktør fra starten. I referatet fra første øvelsen torsdag 11. april går det fram at man valgte en forsiktig start:

”Der blev øvet en del, og der blev bestemt, til en begyndelse, at øve ”Aftensolen smiler”, ”Ja vi elsker” og ”Sønner af Norge”. Med øvelse to ganger i uka, torsdager og lørdager, var det ikke tvil om at ildsjelene tok alvorlig på oppgaven.

Alvoret gjenspeiles også i protokollene. Der blir fraværet på øvelsene delt i to

Spilte koraler fra Engås

I flere år var det tradisjon at besetningen i Ekko tok seg opp til Engås ovenfor Tomta både første påskedag og 17. mai for å spille koraler. Musikken kunne høres i et stort område, til glede for mange i tidlige morgentimer.

Allerede 17. mai i 1925 spilte Ekko fra Engås, og året etter ble dette utvidet til å gjelde også påskemorgen.

Etter noen år ble Ovaskogs skole stedet for musikk på morgenkvisten 17. mai, mens koralene første påskedag i mange år ble spilt ved kirken.

Dette bildet av Ekko er tatt på Kokkim-skolen (Høgheim), trolig i 1938. Første rekke fra venstre: Thor A. Bøe, John Myrås (dirigent), Einar Bøe, Arne A. Bøe. Andre rekke: Torstein Belsby, Peder A. Bøe, Georg A. Bøe og Ole A. Bøe. Tredje rekke: Sigurd Bøhaugen, Ole Dueholen, Arne Grythe, Hans Dueholen og Arthur Bøhaugen. Fotograf ukjent. Bildets eier: Østfold Fylkes Billedarkiv

kategorier – ”forsømt” og ”sykmeldt”. Vi ser også at øvelsene de første årene fort kunne vare i fem-seks timer.

Vanskelig økonomi

Det er beundringsverdig hvilken innsats disse første medlemmene la ned for Ekko. Instrumentene måtte kjøpes på aksepter i en fra før vanskelig økonomisk tid. Interessen var imidlertid stor, og pengene ble samlet inn blant medlemmene.

Allerede mot slutten av det første driftsåret fikk imidlertid Ekko problemer. Både Marius og sønnen Anker Bråten, samt Arthur Rognerudengen

valgte å slutte. Dermed sto man uten leder. Til gjengjeld kom tre nye medlemmer inn. Det var Torstein Belsby (III B kornett) og brødrene Peder (II B kornett) og Thor Bøe (B klarinett). Året etter kom ytterligere to Bøe-brødre med i korpset, nemlig Arne (II tenor) og Georg (II althorn).

I 1923 var også problemet med manglende dirigent løst. Da tok Karl Brende på seg oppgaven med å lede korpset, hvilket han gjorde i 33 år (se egen sak om Brende).

Debuterte på 17. mai

Drøyt ett år etter stiftelsen hadde

Marsjerte så støvføyka sto

Ekko slet med rekrutteringen i flere perioder. I perioder besto korpset av bare tolv musikanter, hvorav to på trommer. Det var derfor en prestasjon i seg selv at disse tolv stilte opp i barnetoget i Sarpsborg. Den gang var inkomsten på Stadion, og en av de tolv fortalte etterpå at Ekko hadde marsjert inn så støvføyka sto.

Bra låt det nok også da korpset debuterte på 1. mai i Sarpsborg i 1931. Også da med bare tolv medlemmer, men i en jubileumsberetning heter det at ”formen var god og det var sagt at folk trodde det var Divisjonsmusikken som kom”.

Musikkforeningen Ekko hos fotografen i 1955. Første rekke fra venstre: Arne A. Bøe, John Myrås, Karl Brende (dirigent), Thor A. Bøe og Håkon Kullerud. Andre rekke: Sigurd Bøhaugen, Jens Gressløs, Arne Revelsby, Håkon Gressløs, Hans Dueholen, Per Øby, Oddmund Gressløs, Ole Dueholen og Arthur Bøhaugen. Tredje rekke: Oddvar Gressløs, Ole A. Bøe, Jens Belsby, Georg A. Bøe, Peder A. Bøe og Peder Grythe. Fotograf: Polyfoto. Bildets eier: Hans Grythe

Musikkforeningen Ekko sin første opptreden. Ikke unaturlig var det under 17. mai-feiringen Ovaskogs, med tog til Skolesletta.

Første spilleoppdraget utenfor bygdas grenser kom i 1930, da Ekko deltok i 1. mai-feiringen i Rakkestad. Fra 1931 ble Ekko fast innslag under 1. mai-feiringen i Sarpsborg, og fra 1934 også 17. mai.

Etter hvert ble det fast spilling 1. og

17. mai både i Sarpsborg og Varteig, i tillegg til bygdedagen, egne konserter og arrangementer av forskjellig slag. Blant annet inviterte korpset både til kurvfester, basarer, juletreffester og dansetilstelninger for å skaffe penger til en slunken kasse.

Dansekvelder ble holdt både på Skolesletta og Rogndalssletta.

Ble budt inn på melk

Ekko hadde nesten årvisse lystturer, og søndag 27. juni i 1926 gikk turen med motorbåter inn Minge vannet, med rast ved Toppen, før ferden gikk videre til Kalnes landbruksskole.

Christian Kullerud – selv varting – var lærer på Kalnes, og senere rektor. Han hadde nok en sentral rolle i omvisningen på skolen.

Etter bespisning på kvelden, ble det holdt ”en konsertlignende underholdning” på tunet. Så heter det i protokollen:

”Siden ble musikken, av K. Kullerud, Kalnes, budt inn på melk.”

Uniformer i gave fra Askim

De første årene hadde musikantene i Ekko bare musikkluer. Først i 1938 kjøpte korpset nye hvite bukser og luer, mens medlemmene privat sørget for mørke dressjakker.

Buksene ble byttet ut i 1959, men først i 1962 fikk korpset hel uniform ved at det ble kjøpt inn uniformsjakker – for øvrig betalt av medlemmene selv.

I 1973 ble disse uniformene byttet ut, etter at korpset i gave hadde fått brukte men godt brukbare uniformer fra Fagforeningenes Musikkorps i Askim

Stemningen var utmerket

Fra en kurvfest på Rognerud 15. oktober i 1927 heter det: "Korpset spilte til underholdning inne i stuen, der foregikk også kurvsalget. På låven var det anledning, for dem som hadde lyst, å leke og danse til trekkspillmusikk. Det ble også flittig benyttet. Stemningen var hele aftenen utover udmerket."

Lørdag 11. august 1928 var det friluftsfest på Rogndalssletta: "Det var ved siden av pladsen bygget en stor løvsal hvor det blev servert kaffe og mat. I en luke i den ene siden kunde publikum få kjøpt øl og brus, sigaretter og sjokolade. Korpset åpnet festen med å spille en del marscher og stykker. Siden blev det spilt til dans. Korpset spilte til kl. 10, siden spilte Gunerius Johansen trekkspill, så alle danselystne kunde få svinget sig av hjertens lyst. Været var utmerket og stemningen likeså."

Øvelser i private hjem

De første årene holdt Musikkforeningen Ekko sine øvelser privat. Øvre Morthaugen er nevnt, i tillegg til blant annet bryggerhuset hos Anders Bøe og i bolighuset på Bøhaugen.

Fra 1927 flyttet øvelsene til Kokkim-skolen (Høgheim), deretter Bygdehallen før man fikk faste øvingslokaler på sentralskolen da den sto ferdig i 1959.

"Denne skjebnesvangre dag"

Under andre verdenskrig var alt organisert foreningsliv forbudt. Det gjaldt også for musikkorps. I protokollen står det å lese:

"Den 9. april 1940, den skjebnesvangre dag da hele vort land blev okkupert og herjet av tyskerne, glemmer vi aldri. I den tiden har en masse foreninger ligget i døvannet, så også med Ekko."

Ekkos medlemmer valgte likevel å trosse forbudet, og hadde blant annet øvelser hos Marie og Oskar Erlingsen på

Fra en øvelse før jubileumskonserten i 1982. I første rekke ser vi fra venstre Ole Rogndalen, Thor A. Bøe og Ole A. Bøe. Andre rekke: Alf Norén, Harald Dahl, Olaf Dahl, Oddvar Gressløs og Arne A. Bøe. Bakerst: Bjarne Røren, Tore Hasselgren, Per Bøe, Jens Belsby og Knut Johansen. Fotograf: Øistein Bøe

Fra jubileumskonserten som Musikkforeningen Ekko hadde i gymsalen fredag 3. april i 1992, med dirigent Ragnar Jacobsen.

Fotograf: Dagfinn Johansen

Hafslundsøy.

Ved at musikantene hadde holdt ferdighetene vedlike under krigen, kunne også korpset med bravur spille under 17. mai-feiringen ni dager etter frigjøringen.

Og sekretæren skriver:

"Nu er striden slutt, og vi er en fri nasjon igjen. 17. mai 1945 blev feiret som aldri før."

På høsten var det flere store arrangementer hvor korpset deltok. Det gjaldt blant annet bygdedagen 2. september, minnegudstjeneste over de falne 16. september, konsert for å starte guttekorps på Hafslundsøy 23. september og et arrangement ved AT-leiren "til inntekt for Nord-Norge" 6. oktober.

Oppslutningen svingte

Medlemstallet i Ekko har svingt helt fra de første årene. I 1926 var medlemstallet nede i tolv, hvorav to på tromme. Ut gjennom 1930-tallet varierte antall aktive mellom tolv og seksten, men tok seg noe opp etter krigen.

Tidlig på 1950-tallet begynte krisen

igjen å melde seg i korpset. Oppslutningen om øvelsene sviktet, og fram-møteprosenten var nede i rundt 50. På en ekstraordinær generalforsamling på nyåret 1954 ble medlemmene bedt om å skjerpe seg. I årsberetningen heter det at "interessen kan ikke sies å ha vært særlig stor".

I årsberetningen for 1954 skriver sekretær John Myrås at "det må slås fast at en forening, aller minst en musikkforening, ikke kan drives med noe utbytte når interessen har vært i den grad sviktende som tilfellet har vært i Ekko".

Musikalsk oppsving

Medlemstallet forble lavt ut gjennom 1950-årene, men med Asbjørn Wilhelmsen som dirigent ble det et musikalsk oppsving i korpset.

Flere av de faste medlemmene ga seg imidlertid, og det spøkte igjen for Ekkos framtid. Karl Brende, som sluttet som dirigent i 1956, så tydeligvis rekrutteringsproblemet. Han satte i gang instruksjon for unggutter fra

17. mai-toget svingte – det gjorde ikke Ekko-musikanten

Marsjerende i gata, dypt konsentrert over notene, la ikke Ekko-musikanten merke til at de øvrige svingte rundt et gatehjørne. I stedet fortsatte han rett fram i solospill. Flausen ble imidlertid fort oppdaget, og kjapt kom han seg tilbake og inn på sin faste plass i korpset. Episoden utspant seg i barnetoget 17. mai i Sarpsborg.

På ryggkula inn i vedskjulet

Under byggedagen hadde Musikkforeningen Ekko tatt oppstilling foran kommunestallene for sin konsert. Det var imidlertid litt trangt i de bakre rekker, og et av korpsmedlemmene tok et skritt bakover for å få bedre plass. Det han ikke tenkte på, var at han sto rett foran en oppslått dør til vedskjulet. Resultatet ble at han gikk på ryggkula over dørterskelen og inn i skjulet.

sommerstedet sitt på Lauvås sommeren 1957, og i løpet av de neste fire årene fikk korpset femten nye medlemmer (se egen sak om Brende).

Med økt besetning ble det også en vesentlig bedring i frammøtet. For 1960 kunne styret rapportere om en oppmøteprosent på 85 blant medlemmene.

Skolekorpset starter

Da skolekorpset ble startet i 1970, var det nok mange som hadde stor tro på at rekrutteringen til Ekko var sikret. Flere skolekorpsmedlemmer meldte seg da også inn i voksenkorpset, og sørget for nytt håp. Blant annet ble det etablert en egen dixielandgruppe i Ekko.

I 1979 ble det inngått en samarbeidsavtale mellom skolekorpset og Ekko, der det ble enighet om at Ekko skulle øve med aspiranter fra skolekorpset. Dessuten skulle klarinettgruppa i skolekorpset spille med voksenkorpset, i håp om å sikre rekruttering.

Videre utdanning, jobb – og kanskje også en viss generasjonskløft i korpset – førte imidlertid til avskalling blant de unge.

På lasteplanet

Var det problematisk å få med seg unge musikanter i korpset, fortjente i

alle fall veteranene i Ekko stor honnør for utholdenhet. På årsmøtet i 1983 ble to av medlemmene hedret for 60 års medlemskap, og de fortsatte i ytterligere rundt ti år. Mange av de andre musikerne hadde også flere tiårs farts-tid.

Den fysiske helsa til flere i korpset var imidlertid slik at Ekko etter hvert fikk trøbbel med å delta i barnetoget 17. mai. I 1983 valgte man derfor å spille fra skolen mens toget gikk. Senere ble manglende mobilitet kompensert ved at det ble satt inn en lastebil i barnetoget, slik at Ekko kunne spille fra lasteplanet.

Begynnelsen på slutten

Både i styrereferater og årsberetninger mot slutten av 1980-tallet uttrykkes det stor bekymring for Ekkos framtid. Alder og sviktende helse hos flere av medlemmene, kombinert med at man ikke klarte å holde på de unge musikantene, gjorde at utsiktene var alt annet enn lyse.

En kraftig oppmuntring for korpset var det selvsagt at Musikkforeningen Ekko på byggedagen i 1987 ble overrakt Varteig kommunes kulturpris for ”enestående innsats for musikklivet i Varteig”. Prisen ble overrakt av lederen i kulturstyret, Arnfinn Kullerud, som

Kostbare reparasjoner

Det var bare unntaksvis at kjøp av instrumenter og uniformsdeler ble bekostet av Ekko. Som regel var det medlemmene selv som dekket utgiftene.

Reparasjon av instrumenter ble imidlertid forsøkt tatt over korpskassa. Vi ser av regnskapet at flere instrumenter ble pusset opp høsten 1946. Det gjelder blant annet en baryton, et althorn, to kornetter og et helikon. Kostnaden kom på rundt 340 kroner. Til sammenlikning fikk korpset 200 kroner for å spille i Sarpsborg 17. mai.

”Bøe-guttæne” var et begrep, og selve ryggraden i Musikkforeningen Ekko. Dette bildet er tatt på en øvelse i forkant av 60-årsjubileet i 1982 og viser fra venstre Thor, Arne, Georg og Ole A. Bøe. I tillegg til disse fire var også broren Peder med i korpset til han døde i 1970 og svogeren John Myrås til sin død i 1984. Lengst medlemskap fikk Thor, med 74 år i korpset. Fotograf: Øistein Bøe

undret hva 17. mai og bygdedagen i Varteig hadde vært uten Ekko.

Korpset fikk enda noen års drift, men nå kun med oppdrag innenfor bygda. Det betydde i hovedsak 1. og 17. mai, bygdedagen, St. Hans-arrangement og julekonsert.

En kulturbærer

Julekonserten 17. desember i 1995 ble siste spilleoppdrag for Musikkforeningen Ekko. På et medlemsmøte 27. mars året etter ble det vedtatt å ta en pause i øvelsene. Samtidig takket man nei til å delta i 17. mai-feiringen og bygdedagen.

Derimot var en del av Ekkos medlemmer med på bygdedagen halvannet år etter, men da sammen med innleide musikere fra flere andre korps.

Årsmøtet i 1997 ble samtidig markering av korpsets 75 år. Sekretæren bemerker i referatet at jubileums-markeringen ble svært hyggelig, men at framtidsutsiktene er dystre.

Siden har det ikke vært liv i korpset, og nå er altså Musikkforeningen Ekko definitivt historie. Med den formelle nedleggelsen av korpset er en av bygdas fremste kulturbærere borte.

Ryggraden i Ekko

Det er mange enkeltpersoner og familier som har betydd utrolig mye for Musikkforeningen Ekko, men det er ingen som kan føle seg forbigått om vi trekker fram ”Bøe-guttene” spesielt.

Fem brødre var ryggraden i Ekko gjennom mesteparten av korpsets aktive virke. Allerede stiftelsesåret 1922 kom Thor og Peder med i korpset, og året etter brødrene Arne og Georg. Yngstemann Ole ble med i Ekko i 1932.

Ole var bare 13 år da han ble tatt opp som medlem i korpset. – Jeg husker jeg gikk i kortbukser da vi spilte i byen, fortalte han til undertegnede på sine eldre dager.

Alle fem Bøe-brødrene var medlemmer i Ekko til de døde. Lengst medlemskap

Damegruppe og festkomité

7. februar i 1961 fikk Musikkforeningen Ekko egen damegruppe. Den gang besto korpset av bare menn, og damegruppa var derfor en støttegruppe bestående av en del av ektefellene.

Damegruppa var en viktig økonomisk bidragsyter fram til driften i korpset opphørte, og ved jubileer og andre større arrangementer fungerte også damene som festkomité.

De første kvinnelige musikantene kom for øvrig inn i korpset i 1963. Det var kvartetten Anne Lise Pettersen, Gunvor Gressløs, Solbjørg Gressløs og Kari Brenne.

Spilte på direkten i NRK

Musikkforeningen Ekko kan skilte med at de har spilt på direkten i NRK Østfold. Egil Nordengen, selv trofast medlem av Ekko i mange år, hadde sitt faste trafikkmagasin som falt på selveste 50-årsdagen hans i 1994. Programleder var Hans Jørgen Olsen, og han klarte å smugle korpset inn i studio i Gamlebyen uten at Nordengen ante noe som helst. Det ble en minneverdig opplevelse både for korpset, jubilanten – og formodentlig radiolytterne.

Siste styret i Musikkforeningen Ekko, som også fikk den tunge oppgaven formelt å avvikle korpset. Leder Ole Rogndalen i midten med kulturprisen fra 1987, sekretær Arne Bøe til venstre og kasserer Finn Tomta til høyre. Fotograf: Øistein Bøe

fikk Thor, med 74 år i Ekko.

Da korpset feiret 70 år, ble brødrene intervjuet i SA. – På vinteren var det å trekke i gummistøvler, tenne fjøslykta og legge i vei med instrumentet under

armen for å komme på øvelse. Ofte ble vi sittende og spille til langt på natt, og ruslet først hjem utpå søndag en gang, fortalte brødrene.

Jubileumskonserten 1992 ble en av de siste opptredenene for Musikkforeningen Ekko. Første rekke fra venstre: Normann Nordengen, Thor A. Bøe, Arne A. Bøe, Ragnar Jacobsen (dirigent), Georg A. Bøe, Ole A. Bøe og Einar Gabestad.

Andre rekke: Arne T. Bøe, Gudmund Bøe Seljehammer, Finn Tomta, Mona Bøe, Elisabeth Aarum, Randi Matysiak, Unni Skaar Jahren, Runar Aarum, Gjermund Brenne, Rolf Olsen og Sverre Larsen.

Tredje rekke: Terje Sandvik, Knut Skaar, Tormod Aarum, Egil Nordengen, Thor A. Bøe, Arne A. Bøe, Tim Pettersen, Helge Wilhelmsen og Ole Rogndalen. Foto: Øistein Bøe.

Dirigenter

Marius Bråten (Lia)	1922
Karl Brende	1923-1956
Ole Olsen	1956
Asbjørn Wilhelmsen	1956-1964
John Myrås	1964-1965
Per Lynaas	1965-1976
Odd Skauen	1976-1978
Arne Martinsen	1978-1985
Ole Johannes Brusevold	1985-1986
Ragnar Jacobsen	1986-1996

Ettersom Karl Brende var bosatt i Oslo, var det behov for midlertidige dirigenter i de perioder Brende ikke var i Varteig. Blant disse vikarene var Ragnar Olsen, Thorvald Bergerud, John Myrås og Sverre Johansen.

Styreformenn

Hans Dueholen	1922-1933
Normann Nordengen	1933-1934
Hans Dueholen	1934-1952
Thor Bøe	1952-1956
Ole Dueholen	1956-1962
John Myrås	1962-1970
Oddvar Gressløs	1970-1980
Arne T. Bøe	1980-1984
Ole Rogndalen	1984-2012

Medlemmer

Hans Dueholen	1922-1955
Gunerius J. Morthaugen	1922-1925
Anton Dueholen	1922-1926
Knut Sandtangen	1922-1925
Hjørulf Sandtangen	1922-1925
Einar Dueholen	1922-1926
Arthur Rognerudengen	1922-1922
Olaf Myrås	1922-1925
Marius Bråten (Lia)	1922-1922
Anker Bråten (Lia)	1922-1922
Peder A. Bøe	1922-1970
Torstein Grythe (Belsby)	1922-1924, 1926-1948
Thor A. Bøe	1922-1996
Arne A. Bøe	1923-1992
Georg A. Bøe	1923-1995
John Myrås	1925-1984
Einar O. Rogndalen	1925-1926
Arne Bøe Lia	1925-1926

Johan Jensen Brenne	1925-1926
Sigurd Bøhaugen	1925-1960
Arthur Bøhaugen	1926-1958
Walther Bøe Lia	1926-1930
Arne E. Grythe	1926-1928, 1933-1948
Peder H. Grythe	1926-1956
Johannes H. Grythe	1926-1929
Håkon Torptangen	1926-1929
Olaf Dahl (Rognerud)	1927-1931, 1967-1977
Asbjørn Kullerud	1930-1933
Normann	
Nordengen	1930-1945, 1968-1999
Harald Dahl	1931-1932, 1968-1991
Oddvar Gressløs	1932-1936, 1945-1998
Ole A. Bøe	1932-2005
Einar Bøe	1932-1945
Ole Dueholen	1936-1962
Dagfinn Handelsby	1940-1945
Jens Belsby	1945-1982
Arne Revelsby	1947-1955
Finn Øby	1950-1952, 1993-2009
Håkon Kullerud	1950-1954
Håkon Gressløs	1950-1960, 1993-2011
Oddmund Gressløs	1950-1956
Jens Gressløs	1950-1960
Per Øby	1951-1975, 1993-2007
Ole Olsen	1957-1961
Asbjørn Myrås	1957-1960
Arne T. Bøe	1958-2012
Knut T. Bøe	1958-1980
Per T. Bøe	1958-1982
Knut O. Bøe	1958-1963
Egil Nordengen	1958-2012
Kjell Grythe	1958-1970
Ole Rogndalen	1959-2012
Finn T. Tomta	1959-2012
Øivind Espenes	1960-1961
Bjørn Sulusnes	1960-1962
Harald Bøe	1961-1972
Øystein Skaar	1961-1968
Håkon Belsby	1961-1963
Egil Sulusnes	1961-1966
Kåre Bøe	1961-1968
Gudmund Bøe Seljehammer	1962-1974
Knut Skaar	1962-2005
Anne Lise Pettersen	1963-1969
Gunvor Gressløs	1963-1970

Solbjørg Gressløs	1963-1969	Mona Berit Karlsen	1982-1984
Kari Brenne	1963-1965	Karl S. Karlsen	1982-1984
Alf E. Noren	1965-1991	Svein Tore Bøe	1984-1990
Bjarne Røren	1965-1984	Elisabeth Sandvik	1984-
Harry Hansen	1965-1981	Mona Bøe	1986-
Knut Johansen	1967-1988	Liv Nyborg	1986-
Annar Berg	1970-1977	Tim Pettersen	1988-
Venche Johansen	1971-1976	Helge Wilhelmsen	1988-
Fillip Hansen	1972-1976	Bjørn Vidar Bøe	1989-
Unni Skaar	1973-1976	Tormod Aarum	1989-
Ragnvald Siljan	1975-1980	Gjermund Brenne	1991-
Ragnar Jacobsen	1977-1982	Runar Aarum	1991-
Kai Engebråten	1977-1980	Elisabeth Aarum	1991-
Tore Hasselgren	1978-1984	Randi Matysiak	1991-

”En veritabel snestorm” stoppet 17. mai-toget

Fortsatt lever det folk i bygda som kan fortelle om det voldsomme snøværet 17. mai i 1927. Det er også behørig omtalt i protokollen for Ekko.

Sekretæren skriver at nasjonaldagen startet med reveltje fra Engås, før man var samlet hos Anette og Anders Bøe hvor musikantene ble servert kaffe og smørbrød. Deretter skulle korpset lede an barnetoget, til gudstjeneste i Varteig kirke. Da heter det i referatet:

” . . . men det brøt løs en veritabel snestorm så toget måtte snu, og enhver måtte karre sig hjem og i hus så fort som mulig.” Toget var kommet til Rogndalen da snøbygene kom.

Målfrid Gressløs (født i 1921) husker godt uværet. – Det var kaldt, og det la ned store mengder våt snø. Innen 17. mai-toget var ved Rogndalen, var musikkinstrumentene fulle av snø, forteller Målfrid. Det gjorde det ikke bedre at både barn og voksne i tillegg var blitt søkk bløte.

Full middag på Bøe

– De som hørte til i Bøekroken gikk nok hvert til sitt for å tørke seg og skifte klær. Verre var det med oss som hadde litt vei hjem. Hos Anette og Anders Bøe var det imidlertid åpne dører, og folk fikk komme inn for å få varme i seg igjen, forteller Målfrid, og fortsetter:

– Vi Brenne-ungene var i bryggerhuset, og der serverte Anette oss full middag med poteter, kjøttkaker og stua kål, minnes hun.

Senere på dagen letnet været, og med varme i kroppen og noenlunde tørre klær gikk ferden til Kokkimaskolen der det var lek og moro på nasjonaldagen.

Sekretæren i Ekko konkluderer: ”17de mai 1927 var en mindre vellykket dag på grund av været. Men det hører heldigvis til skjeldenhetene at det er snestorm 17de mai”.

Ruta for barnetoget Ovaskogs var totalt på rundt ti kilometer. Først fra Bøe til kirken og gudstjeneste, og deretter i tog tilbake til Kokkimaskolen.

*Målfrid Gressløs minnes 17. mai i 1927.
Foto: Øistein Bøe*

Anette og Anders Bøe, som åpnet både bolig og bryggerhus etter at barnetoget ble stoppet av snøvær. Fotograf ukjent. Bildets eier: Knut Øyvind Skaar.

Spilte til både glede og sorg

Som lokalt korps ble det spilleoppdrag både i glede og sorg for Ekko. Blant annet leser vi i de gamle protokollene at korpset spilte ved Kristine Brendes begravelse onsdag 28. april 1926. Kristine var søster til dirigent Karl Brende, og døde på Lauvås knappe 40 år gammel. I protokollen står det: *"Ved båren blev spilt "Åses død" fra Peer Gynt, og under toget "Sørge Marsch" av Ole Olsen."*

Også når medlemmer av Ekko døde, stilte korpset opp for å spille under gravferden.

Det var imidlertid hyggeligere anledninger hvor korpset også mønstret. Som da Georg A. Bøe var 50 år 17. juni 1961: *"Korpset blev samlet ved Bøe-sagen. Derfra marsjerte vi frem til jubilantens gård der adskillige gjester hadde funnet veien. (. . .) Korpset gav sin honnør med fanfare og en feiende gatemarsj. Vi ble servert mat og det ble spilt noen små stykker utover kvelden."*

Einar Brusevold var en sann venn av Ekko, og da han feiret 70-årsdagen 27. mai i 1989 stilte også korpset:

"Gikk om bord i en stor lastebil ved Varteig kirke, og kjørte til Brusevold, kom inn på tunet med feiende hornmusikk. Formannen Ole Rogndalen gratulerte og overrakte blomster fra "Ekko". Meningene var at vi skulle reist med det samme, men vi måtte ned av lastebilen og ble servert øl, brus og is, så forlot vi tunet med en feiende marsj. Et hyggelig innslag."

**"NOEN HAR
FLAKS HER
I LIVET, FOR
ALLE OSS ANDRE
KAN DET
VÆRE LURT Å
SPARE
LITT"**

VELKOMMEN INNOM
NÆRMESTE KONTOR
ELLER RING 04800

S for Spareavtale

Fast månedlig trekk fra kontoen, gjør sparingen enklere.

dnb.no

DNB

Bank fra A til Å

Karl Brende – en musikkens dugnadsarbeider

Karl Brende var revisor av yrke, men hjertet banket varmt og heftig for janitsjarkorps og klassiske orkestre. Til tross for at han var bosatt i Oslo, dirigerte han Musikkforeningen Ekko i Varteig i 33 år.

Allerede i 1923, i Ekkos andre virkeår, ble Karl Brende korpsets faste dirigent. Moren og søsteren var bosatt på Lauvås ved Rogndalen, og det førte til at Brende ofte tok turen fra Oslo til Varteig i helgene.

Musikkøvelsene i Ekko ble holdt på lørdagene, slik at Brende kunne lede korpset. Fra Oslo gjorde han dessuten en enorm jobb med å håndskrive noter, tilpasset den besetning som Ekko til enhver tid hadde.

Dette blir også berørt i en av korpsets jubileumsberetninger. Brende var ulønnet dirigent, og hadde i tillegg utvilsomt store private utlegg på korpset. ”Han fikk sin lønn i et korps i vekst, både i kvalitet og kvantitet”, heter det i 50-årsberetningen.

Sommerskole

Da søster og mor døde, fortsatte Karl Brende å ha Lauvås som feriested. Da han valgte å gi seg som dirigent i korpset i 1956, etter 33 år med taktstokken, fortsatte han sommeren etter med notelære og instruksjon for unggutter Ovaskogs.

Velbrukte instrumenter ble hanket inn fra nær og fjern til guttene, og verken Brende eller de unge var rådville. Det viste seg helt umulig å få tak i tromme til undervisningen. Problemet ble løst ved at man brukte pappesker satt i hverandre!

”Sommerskolen” i uthuset på Lauvås skulle vise seg å bli helt avgjørende for Musikkforeningen Ekkos videre drift. Da sommeren 1957 var over, fortsatte instruksjonen påfølgende vinter i regi av Ole Dueholen og Georg A. Bøe. Allerede 1. mai 1958 fikk de første guttene sin ilddåp i korpset. I årene fram til 1961 var det i alt femten gutter fra denne undervisningen som meldte seg inn i Ekko, og som dermed sikret verdifull rekruttering til korpset.

Startet flere korps

Selv om Ekko utvilsomt var Karl Brendes hjertebarn, var han med på å

Karl Brende dirigerte Musikkforeningen Ekko i 33 år og var en institusjon i Varteig, selv om han flyttet tidlig fra bygda. Dette bildet er tatt mens han gikk Otto Treiders Handelsskole i Oslo.

Fotograf: Dagmar Kristiansen, Kristiania. Bildets eier: Østfold Fylkes Billedarkiv

Samarbeidet med Klang

Musikkforeningen Ekko hadde i et par år på 1930-tallet samarbeid med Klang på Ise. Det resulterte blant annet i en fellessamling på Skolesletta første søndagen i august 1934, der både Klangs dirigent Olaus Brusevold og Ekkos Karl Brende medvirket. "Der var da musikk over en lav sko, både fellesnummer og korpssene hver for seg", heter det i protokollen til Ekko.

På byggedagen tidligere på året spilte for øvrig både Klang, Ekko og Neaskogs Musikkforening sammen, under Karl Brendes taktstokk.

Også i 1955 var det samarbeid mellom Klang og Ekko, med Christian Grønstad som instruktør. (Les om Klang i Inga 1986.)

starte flere korps. Mens han jobbet på Rjukan, tok han initiativ til et korps der. I en 50-årsomtale av Karl i SA i 1934 står det at han ledet et guttemusikkorps på Rjukan "som gjorde megen lykke der".

Datteren Unni Skjørshammer forteller at faren også ledet korps i Oslo, og nevner blant annet Majorstuen Skolekorps. På sine eldre dager var han for øvrig med på å stifte skolekorps på Kvam på Hitra. Karl Brendes husholderske, Juliane Kvam, var fra Hitra, og det var nok på besøk til Trøndelag at han tok et initiativ til å starte korpset.

Brende var selv ikke utøvende musiker, men var en habil klarinettist. Ifølge datteren Unni "fjusket han også litt på fløyte", men altså ikke i noen

offentlig sammenheng. Derimot var han en sann venn av Divisjonsmusikken, og en hyppig gjest i Filharmonien.

Født på Furuholmen

Karl Alfred Kristiansen var født på Furuholmen 27. juli i 1884. Foreldre var Anne Christensdatter og Hans Christian Andersen. Hun datter på nordre Brenne, han med røtter fra både Lunde og Halvorsrød. Karl hadde også en søster – Anna Kristine, født på Lunde 27. april i 1886.

Karls foreldre overtok midtre Brenne i 1893, etter Annes tante og onkel. Karl fikk derfor hele oppveksten på Brenne.

Karls far, Hans Christian, dør på Brenne i 1895. Anne fortsetter imidlertid å drive gården som enke. I 1910 har hun Arne Pedersen Bøe – som senere

Karl Brende håndskrev noter, tilpasset den besetningen som Musikkforeningen Ekko hadde til enhver tid. Her en faksimile av "17. Mai-Marsch".

Øvelse hver dag i påsken

Med dirigent bosatt i Oslo, måtte Musikkforeningen Ekko benytte alle muligheter til å øve når Karl Brende var i bygda.

Fra 1935 leser vi i protokollen: "I påsken var Karl Brende her ute og trimmet korpset. Det var øvelse hver dag så nær som 1ste påskedag."

kjøpte Hauger – som "gaardsbestyrer" og Kristian Johansen – som senere overtok Søstu-Bøe – som gårdsarbeider.

I 1916 selger imidlertid Anne midtre Brenne til August Olsen og Jacob Fjeld, og flytter noe senere til Lauvås sammen med datteren Anna Kristine.

Her dør for øvrig Karls søster 19. april i 1926, åtte dager før hun ville fylt 40 år. På sine eldre dager bodde moren hos Karl i Fjellgaten 50 i Oslo.

Revisor i Store Norske

Som 18-åring gikk Karl Brende Otto Treiders Handelsskole i Oslo. Hans yrkeskarriere startet som kontorist

ved Furuholmen lense, og senere ved Kykkelsrud kraftanlegg i Askim. Deretter kom han til Rjukan og Notodden kraftselskaper, og i 1910 er han bosatt i Tinn kommune.

Lengst fartstid hadde han imidlertid som hovedrevisor i Store Norske Spidsbergen Kulkompagni i Oslo.

Karl fikk to barn – Aslaug født 5. nov i 1916 og Unni født 25. nov i 1929. Aslaug og mannen Ole Brodal tok over Lauvås etter Karl, og hadde det på sine eldre dager som helårsbolig. Datteren Unni overtok leiligheten i Oslo.

Karl Brende døde i 1967, 83 år gammel.

Hektisk program på nasjonaldagen

Man skal være godt trimmet for å være med i et musikkorps. Fra Musikkforeningen Ekkos protokoll tar vi med programmet for 17. mai 1935:

07.00: Revelje ved Sarpsbrua.

08.00: Avsluttet med revelje på torget.

09.45: Avmarsj fra Valaskjold, der man marsjerte sammen med Lande-elevene til Sandesundsveien skole.

11.00: Avmarsj – barnetoget.

15.00: Marsjerte fra Folkets Hus til torget sammen med Framfylkingen.

17.00: Avmarsj fra Varteig kirke til Bøe sammen med elevene ved Ovaskogs skole.

19.00: Spilte på 17. mai-festen på Ovaskogs skole.

**Trenger De
rørlegger?**

Varteig Rør

Aut. rørleggermester
Gudmund Bøe Seljehammer

NIPAVEIEN 3, HASLE 1734 HAFSLUNDSØY
TELEFON 69 13 12 00 MOB. 908 80 154

Sentralvarmeanlegg-Sanitær-Baderomsutstyr

Anna Hasle var en dame med sting

Anna Emilie ble født i 1877 på Klemsdal. Hun ble en mester med nål og tråd og lagde de fineste broderier

Blant alle kvinner i dette land som har vært dyktige med nål og tråd, både med søm og med broderier, utmerker Anna Emilie Klemsdal fra Varteig seg.

Som skikken var på den tiden hun ble født, i 1877, begynte jenter svært tidlig med håndarbeid, strikk, hekling og brodering. Det viste seg snart at hun hadde talent for brodering.

Tidlig farløs

Anna Emilie Johannesdatter ble født på Klemsdal, Østaskogs i Varteig, 29. november 1877. Hun var yngst i en søskenflokk på fire, og var bare ni måneder da hennes far, Johannes Andersen Klemsdal, døde. Moren var Inger Marie Andersdatter Sikkeland, født 27. januar 1852, som tidlig ble enke

med ansvar for barna. Faren kom fra Lindemark, han var født 19. november 1842, og døde 2. september 1878.

Anna Emilies søsken var Andrine Mathea Johannesdatter, født 25. september 1871, død 27. september 1962, Ole Johannessen Klemsdal, født 30. desember 1873, død 7. juli 1956, og Hans Johannessen Klemsdal, født 11. september 1875, død 18. oktober 1952.

Annas mor kom til å følge sin datter helt fram til sin død 26. januar 1946. Hun giftet seg for annen gang med Ola Kristiansen Bergby, som drev både som bonde og kjøpmann. Sammen fikk de datteren Olga Bergby, som var mye sammen med halvsøsteren Anna Emilie. Olga giftet seg med Sigurd Moene og bosatte seg i Oslo. De ble foreldre til statsmeteorolog Asmund Moene.

Egen forretning

Anna Emilie var kvikk i hodet, hun sto øverst på kirkegulvet under konfirmasjonen, og allerede som 17-åring dro hun til Oslo for å gå et kurs på Otto Treiders Handelsskole. Der hadde hun fagene handelsregning, bokføring og skriving.

Hun betalte 25 kroner pr fag hun avla prøve i. Hun står i elevregisteret for 1894, forteller en representant for skolen på telefon.

Det var tydelig at Anna Emilie alt såpass tidlig hadde bestemt seg for å starte egen forretning.

Anna Emilie Johannesdatter Klemsdal og Julius Iversen Hasle giftet seg 30. april i 1915. Eier av bildet: Øistein Bøe.

Anna og Julius Hasle på Bergby Nordre, gnr 2051, bnr 6 og 8. Anna med hunden Tell, Julius med trekkspillet. Foto ca. 1925. Med unntak av brudebildet og bildet av Anna med sykkelen, er de andre gamle fotografiene hentet fra Anna Hasles fotoalbum, eier: Liv Østtorp Hauge.

Deretter arbeidet hun i syforretning i Glengsgaten i Sarpsborg, senere dro hun til Fredrikstad hvor hun startet påtegnings- og broderiforretning i Georg Sørensens forretningsgård i Storgata 18.

Da skrev hun sitt navn Klemsdahl med "h"! Det sies at hun var en av de første damene som syklet i Fredrikstad. Ragnhild Larsen-Småberg, niese av Annas ektemann Julius, har et gammelt fotografi av Anna med sykkel, ikledd fjong hatt og moteriktig langt skjørt.

Engelske mønster

Rundt 1900 var det ikke så mye ferdig påtegnat broderimønster å få kjøpt. Anna fikk tak i broderi-

Anna i fjong habitt med sykkelen i Fredrikstad. Bildet er trolig tatt i 1899.

Eier av bildet: Ragnhild Larsen-Småberg.

Et vanskelig verv

Under annen verdenskrig satt Anna Hasle i Forsyningsnemnda i Varteig, et vanskelig verv da det meste var rasjonert. Det var ikke så vanlig at kvinner ble utnevnt til et slikt verv i en tid da kvinner ennå helst skulle tie stille.

*I stua på Bergby:
Julius Hasle leser
avisen, Anna Hasle
broderer. Hjemmet
er dekorert med
broderte tekstiler.
Foto ca. 1920.*

en bok om broderi og broderiteknikk på engelsk.

Damer både i Oslo og andre steder, mest i lokalmiljøet, bestilte påtegnede tekstiler eller ferdigsydd. Flottest var de store supéduker i venetiansk, en utklippsteknikk, og plattsøm beregnet til 12 personer. Anna la stor vekt på å være moderne i mønster og farger og kjøpte inn stadig nye mønster.

Bondekone på Bergby

Om Anna var forretningsdrivende i byen, holdt hun kontakt med slekt og venner i Varteig. Jevnaldrende Julius Iversen Hasle, født 18. januar 1877, fra Hasleødegård må hun ha hatt et godt øye til, for våren 1915, 30. april, giftet de

seg, og den nydelige bruden var ganske sikkert i selvsydd, i moderne snitt.

Julius drev allerede Bergby Nordre, gnr 51, gnr 6 og 8, sammen med en bror, Even, som omkom i en ulykke like ved Sarpsbroen idet hesten ble skremt og fløy ut. (Se egen sak om Even Hasle). Enken ønsket ikke å drive gården, og Julius overtok det hele da han giftet seg med Anna. Og det passet fint, for Anna var stedatter til den siste eier før Hasle, nemlig Ola Kristiansen Bergby, som var gift med Annas mor. (Se mer om gårdshistorien på Bergby i Inga 1996.)

Anna og Julius fikk ingen barn, men de var noen år fosterforeldre for to brødre, Erik og Lars Strøm.

Dermed ble Anna bondekone på

*I vedhaugen på
Bergby.
Fra venstre Anna med
hunden Tell, svogeren
Sigurd Moene med
stav, og Annas
mor Inger Marie
Klemsdal, gift med
Ole Christiansen. På
toppen av vedhaugen
ser vi halvsøsteren
Olga Moene og
mannen Julius.*

Alterduken i Varteig kirke er Anna Hasles hovedarbeid. Dette bildet er tatt under byggedagen 2011, der en av temaustillingene nettopp var artikkelforfatterens presentasjon av Anna Hasle. Foto: Synnøve Lunde Karlsen.

Bergby. Som vanlig først på 1900-tallet var det allsidig drift med ku, gris og høns. Ved siden av den gamle tømmerlåven ble det reist nytt fjøs med møkkakjeller i granitt. Denne sto helt til 1981 da Liv Østtorp Hauge og Truls Hauge bygde nytt fjøs.

Anna og Julius drev Bergby til 1937 da Astrid, født Gabestad (1910 – 2006), og Johan Østtorp (1907 – 2006) overtok. Gården eies i dag av deres barnebarn, Kåre Johan Hauge og kona Ingrid Signe, født Tangen. Gården drives med korn, skog og sag.

Til Lundheim

Brodere fortsatte Anna med, både mens hun og Julius drev gården, og etter at de hadde flyttet til Lundheim, første villa på høyre hånd i Bergbyveien 21 ved Ise Mølle. Den fikk hun fargesatt i en mild grønnfarge med røde vindskier. Nå er huset malt moderne kremfarget. Det med farger kunne Anna etter årevis med broderier.

Brodere fortsatte Anna med helt til hun i høy alder fikk svekket syn. Mest stolt var hun over æren ved å ha blitt spurt om å brodere ny alterduk

Til venstre: Annas broderte barnejakke ble omtalt i ukebladet Familien i nr. 7 i 1995. Til høyre: Utsnitt av broderiet på en barnejakke som Anna Klemsdal broderte.

Til høyre: Utsnitt av en duk i hardangersøm som Anna Klemsdal broderte like etter forrige århundreskifte, og som ble presentert i ukebladet Familien i nr. 15 i 1996.

til Varteig kirke. Mønsteret finnes ikke i hennes etterlatte mønster; det må hun ha hentet i Oslo. Alterduken har symbolene ”kors” og ”kalk” med broderiteknikken venetiansk.

Det ble mange sting i Annas lange liv; hun døde 26. februar i 1971. Da hadde

hun vært enke i tretten år, ettersom Julius døde 17. april i 1958.

Kilder:

Slektsforskning ved Inger Louise Bergerud

Boka Strykerslekten av Anders Krogh

Etterlater en stor arv

Anna Hasle etterlater seg en stor arv av nydelige broderier i mange hjem i Sarpsborg-distriktet. De er vel verdt å ta vare på, som et minne om en tid da folk smykket sine hjem med tekstiler de selv eller andre hadde laget.

***Det du trenger til hagestell!
Gressklippere, snøfresere, motorsager o.a.***

Hagemaskiner AS

Vesttorp Hornnes, 1747 Skjeberg
Telefon: 69 16 82 88 Telefaks: 69 16 81 87 Mobil: 905 30 229

Livet smilte til Even – men . . .

Han kjøpte gård i 1911, giftet seg året etter – og fikk en sønn på sin ett-års bryllupsdag. Livet smilte til Even Hasle. Inntil hesten hans sprang ut ved Sarpsbrua og Even ble drept, mindre enn to år etter bryllupet.

Even Iversen Hasle var født på Hasle-ødegård 10. mars i 1879 som nest yngst i en søskenflokk på sju. Foreldre var Juliane Hansdatter Spydevold og Iver Mathisen Hasleødegård.

I 1911 kjøpte Even 3051/6 og 8 Bergby ("Framigærn") av Ole Christiansen Bergby (se Inga 1996 om gårdshistorien, og artikkelen om Anna Hasle, side 18).

Skjøte ble skrevet i juli og tinglyst 8. august 1911. Kjøpesummen var 10.000 kroner.

Tre ungarer

Samme året som Even kjøpte Framigærn overtok eldstebroren Marius foreldregården på Hasle. Både Even og brødrene Hans og Julius var ungarer på dette tidspunktet, og brødretrioen flyttet til Bergby.

Allerede året etter gifter imidlertid Even seg. Han gikk 9. april i 1912 opp kirkegulvet med Helga Christiansdatter Lilleng – datter av Christian Hansen

Et ungdomsbilde av Even Iversen Hasle, som døde 35 år gammel etter en kjøreulykke ved Sarpsbrua. Fotograf: Ukjent. Bildets eier: Øistein Bøe.

Lilleng og Pauline Andersdatter Dalene.

Senere på året – 27. november – sa for øvrig broren Hans ja til sin Ragna Elise Hansdatter, født på Småberg men med oppveksten på Vestgård. Den siste av ungarbrødrene, Julius, kom etter 30. april i 1915, da han ektet Anna Emilie Johannesdatter Klemsdal.

Bodde på Lilleng

Det er noe uvisst hvor mye Even egentlig bodde på Framigærn, i alle fall etter at han giftet seg. Da Helga og Even fikk sønnen Knut, for øvrig på dagen ett år etter at de hadde giftet seg, er det anført i kirkeboka at de lykkelige foreldrene hadde bopel på Lilleng.

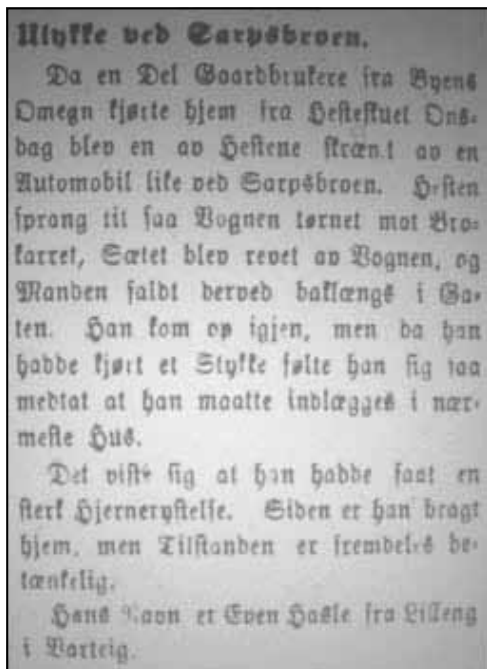
Det er trolig at Even og Hans bosatte seg henholdsvis på Lilleng og Vestgård da de giftet seg, mens Julius ble værende på Bergby. Eierskapet til Framigærn hørte imidlertid Even til.

Helgas foreldre på Lilleng var for øvrig døde før Helga og Even giftet seg. Christian Hansen døde 9. januar i 1908 og kona Pauline 30. januar i 1910.

På hestesku

Onsdag 4. mars i 1914 var det hestesku i Sarpsborg. Dette trakk mye folk fra distriktet til byen, og ikke minst bøndene var naturlig nok interessert i å se de hestene som ble mønstret.

Også Even Hasle var på utstillingen, og det var på hjemvei at ulykken skjedde. Ved Sarpsbrua ble hesten skremt av

Lokalavisene omtalte den tragiske kjøreulykken ved Sarpsbrua. Her et klipp fra Sarpen.

en bil.

Avisa Sarpen skriver om ulykken tre dager senere:

"Ulykke ved Sarpsbroen

Da en Del Gaardbrukere fra Byens Omegn kjørte hjem fra Hesteskuet Onsdag blev en av Hestene skræmt av en Automobil like ved Sarpsbroen. Hesten sprang til saa Vognen tærnet mot Brokarret, Sætet blev revet av Vognen, og Manden faldt derved baklængs i Gaten. Han kom op igjen, men da han hadde kjørt et Stykke følte han sig saa medtat at han maatte indlægges i nærmeste Hus.

Det visste sig at han hadde faat sterk Hjernerystelse. Siden er han bragt hjem, men Tilstanden er fremdeles betænkelig.

Hans Navn er Even Hasle fra Lilleng i Varteig."

Even dør

Vi er tilbake i en tid hvor man ikke tilkalte lege i utrengsmål. Derfor gikk

Sarpen melder at kjøreulykken endte med døden for Even Hasle.

det to dager før doktoren ble budsendt til Lilleng.

Kanskje kunne livet vært reddet om Even hadde kommet under legebehandling umiddelbart etter kjøreulykken, men nå endte uhellet i tragedie.

Lørdag 14. mars melder Sarpen at "Det blev Døden". Avisa skriver:

"Even Hasleødegaard fra Lilleng i Varteig, som kom tilskade ved et Kjøreuheld ved Sarpsbroen forr. Onsdag, er igaar avgaat ved Døden som Følge av Faldet av Vognen. Desværre kom han ikke under Lægebehandling førend et Par Dage efter Uheldet.

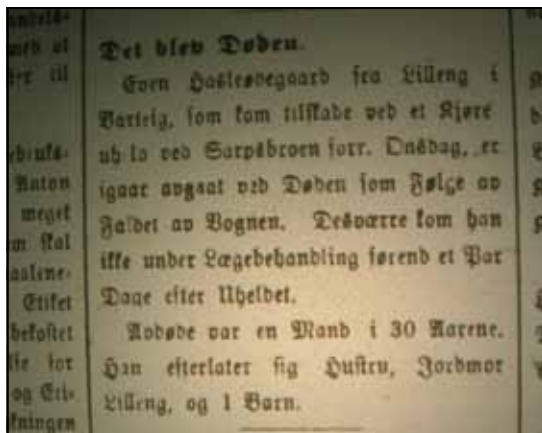
Avdøde var en Mand i 30 Aarene. Han efterlater sig Hustru, Jordmor Lilleng, og 1 Barn."

Et gripende skue

Even Iversen Hasle ble stedt til hvile torsdag 19. mars. Både Sarpen og Glommen har likelydende gravferdsreferater, og som et tidsbilde tar vi med et utdrag fra dette referatet:

"I hjemmet talte sogneprest Bolstad vakkert og gripende.

Av kranse var det rent et blomsterhav. Der nedlagdes krans fra Varteigs ungdomsforening ved formanden, hr.

Brødrene var aktive turnere

Både Even Hasle og broren Julius var aktive medlemmer i Ise Turnforening. Det finnes bilder av Even i turndrakt, tatt i fotograf Hilda Jensens atelier i Sarpsborg. På ett av bildene står Even alene (t.h), på et annet er han sammen med Anders Bergby.

Etter det vi forstår et århundre senere, var kanskje broren Julius en vel så dyktig turner. Når Ise Turnforening hadde sine oppvisninger, ble Julius benyttet som fortuner i troppen.

kirkesanger Gresset, fra Varteig Venstre-forening ved gaardbr. O. Hansen-Bergby, som ogsaa nedlagde en krans fra gamle venner, fra Ise ungdomslags turnforening ved kommandersergeant Isetorp, fra Ise ungdomslag ved formanden Thorvald Ellingsen.

Det store følge satte sig i bevegelse til kirken, Ungdomsforeningens medlemmer med sin fane var møtt frem for at gi den sidste æresbevisning tilkjende, og hadde saaledes opstillet sig paa to sider av veien, fra sørgehuset som vakt, likesaa opstillet de sig ved kirkegaardsindgangen op til graven, det hele

var et pent, men gripende skue.”

Enken selger

Enken Helga Lilleng Hasle selger året etter ulykken Framigærn til svogeren sin, Julius Hasle. Summen er den samme som Even hadde betalt fire år tidligere – 10.000 kroner. Skjøte ble tinglyst 25. juni i 1915.

Samme året selges for øvrig Lilleng til Julius Gundersen Lunde.

Helga hadde praktisert som jordmor i Varteig fra 1909, slik moren Pauline hadde gjort det en menneskealder før henne.

Etter at Helga ble alene, flyttet hun med veslegutten Knut til Sarpsborg, der hun i mange år var bestyrerinne på Sarpsborg Gamlehjem.

Helga Hasle ble for øvrig heller ingen gammel dame, idet hun dør 27. februar i 1936 – bare 57 år gammel.

Eiendom i Varteig

Sønnen Knut (1913-1989) hadde sitt yrkesaktive liv knyttet først til Sarpsborg Elverk og i årene 1955-1980 til Tune Elverk, der han var kontorsjef. Han ble

Helga Lilleng Hasle valgte å selge Bergby Framigærn da hun ble enke, og etablerte seg i Sarpsborg. Foto: Leverin, Fredrikstad. Eier: Anne Hasle Utne.

gift med Ellen Johanne Johansen (1913-1982), og bodde i konas barndomshjem i Pellygata 40 i Sarpsborg.

Ellen og Knut fikk to døtre: Siri Hasle Günther og Anne Hasle Utne.

Linken til Varteig er imidlertid intakt, ettersom familien har beholdt størstedelen av Øvre Dalene. Det er Evens sønnedatter Siri Hasle Günther som har denne eiendommen i dag.

Kilder:

Tinglyste dokumenter og kirkebøker
Muntlige kilder, bl.a. Ragnhild Larsen-Småberg og Anna Hasle Utne)

Knut Hasle var ennå ikke fylt året da faren døde. Dette bildet er tatt da han var drøyt tre år, 17. mai i 1916

Foto: Ukjent
Eier: Anna Hasle Utne

Den tids trafikulykker

Det var ingen uvanlig hendelse for et århundre siden at folk ble drept fordi hesten de kjørte ble skremt og løp sk.

Even Iversen Hasle døde etter en slik ulykke ved Sarpsbrua 4. mars i 1914. Ole Larsen på Småberg var offer for et tilsvarende kjørehell fem og et halvt år senere. Lørdag 11. oktober i 1919 var han på vei hjem fra Sarpsborg da hesten sprang ut etter å ha blitt skremt av en bil. Larsen ble kastet ut av vogna og døde av skadene to dager senere, 42 år gammel. Kona Kristine gikk gravid med deres tredje barn da ulykken inntraff. Ole Larsen var ordfører i Varteig på andre året da han ble drept.

FRODE THORSEN

Malermester

lseplassveien 27 ● 1730 lse ● Tlf: 917 38 442 ● malerfrode@gmail.com

Øistein Bøe

Gunvor havnet på rett hylle her i livet

Gunvor Nilsen er ikke i tvil: – Jeg havnet på rett hylle her i livet, fastslår hun. At plassen på den hylla innebar mye fysisk arbeid, og helst utendørs, passet henne utmerket. – Jeg likte best å jobbe ute, sier 87-åringen.

Utearbeid ble det da også rikelig av. Først i oppveksten hjemme på Aarbu. Deretter i tjeneste på flere gårder både i og utenfor Varteig. Og i voksenalderen i mange år på Aarbu-saga sammen med ektemannen Gunnar.

Det var forresten på saga at Gunvor ble rikskjendis. Det var sommeren 1974. Først skrev Sarpsborg Arbeiderblad om den blide damen som jobbet som en kar på sagbruket. Litt senere på sommeren fulgte VG opp med hele sistesiden, der "Gunvor på saga" ble presentert som en av sliterne i samfunnet. Førstesiden denne 31. juli for 38 år siden var forresten viet Richard Nixon, som måtte gå av etter Watergate-skandalen.

Drøy skolevei

Gunvor er født og oppvokst på 3031/1 Aarbu, med foreldre Thea og Nils Aarbu (se gårdspresentasjonen i Inga 2001). Hun var nummer fire i en søskenflokk på åtte, fire gutter og fire jenter. I dag er hun den eldste blant de fem gjenlevende.

Det var drøy skolevei for ungene på Aarbu – først småskolen på Sikkeland og senere storskolen ved Klemsdal. Sykkel? – Nei, Gunvor ler, det var knapt nok at vi hadde ski. Derimot hadde vi en spark, men den var forbeholdt de eldste søsknene. Riktignok fikk vi en sykkel etter en onkel, men den ble aldri brukt på skolevei.

Dermed var det for små føtter å

Gunvor Nilsen har aldri vært redd for å ta i et tak. – Ingen har vondt av fysisk arbeid, sier hun.
Fotograf: Øistein Bøe

traske den lange skoleveien. – Det var ingen som reagerte på det den gangen. Dessuten var vi jo flere unger i omegnen, sier hun.

Tidlig i gårdsarbeid

Som praksis var på gårdene, ble barna tidlig satt til å arbeide. – Men vi hadde ikke vondt av det, bemerker 87-åringen.

Hjemme på Aarbu hadde de to kuer, Dokka og Vega. Kalver, gris og høner hørte med – og hest, selvsagt. Gunvor hadde et eget lag med hestene, og forteller om Normann og senere Tryggen.

På sommeren var det også lusing på andre gårder i bygda. Gunvor Nilsen husker hun som sju-åring luket på Sikkeland.

Faren jobbet på Knatterudmosen, og ungene på Aarbu var med og la opp torv og bar den senere inn i torvhyttene.

Støvler og sko

Gunvor ble konfirmert i 1939 og fikk på høsten huspost hos Winsvold på Ise-mølla. Lønna var 25 kroner måneden.

Da hun fikk sin første månedslønn tok hun toget til Gautestad og kjøpte seg gummistøvler og sko. – Etter den handelen hadde jeg 25 øre igjen av lønninga, minnes hun.

Gunvor innrømmer gjerne at ungjenta lengtet hjem, selv om veien fra Ise til Aarbu saktens ikke var så lang. – Jeg var hjemmekjær, kommenterer hun.

6. april 1940 var Gunvor tilbake på Aarbu. Tre dager senere brøt krigen ut. En uviss framtid gjorde at ungjenta ble hjemme og jobbet på gården det neste året.

Hun kommer inn på kullbrenningen som foregikk på Aarbu under krigen (se Inga 2003), og faren som gikk mye vakt ved Hølabrua på jernbanen.

Mye møkkakjøring

Senere under krigen ble det engasjement på flere gårder. Deriblant hos Ole Sæves på nabogården søndre Brenne. Det ble også to år hos Arthur Knutsen på Bodal i Rakkestad, og

Over: Søstrene Gunvor og Bjørg fotografert med Tryggen på Aarbu i august 1949.

Til v.: Gunvor deltok gjerne i gårdsarbeidet hjemme på Aarbu. Her sår hun, våren 1951 eller 1952.

De gamle fotografiene er tatt av familie-medlemmer. Alle tilhører Gunvor Nilsen.

Gunvor og Gunnar Nilsen fotografert på DKV'en som de kjøpte i 1954. Bildet er tatt på Knatterudfjellet, der de bodde som nygifte. DKV'en var en 200 kubikks 1954-modell.

ytterligere to år hos forpakter Thomas Buer på prestegården i Aremark.

– Jeg trivdes best i gårdsarbeidet, og helst når jeg kjørte hest. Jeg handterte alt slags gårdsredskap, og det ble i løpet av årene mye møkkakjøring, ler hun.

Høsten 1946 fikk hun jobb hos Harald Gammelsrød på Bjølsund gård i Rygge. En gård på 450 mål, mye eng og beite, noe korn, rundt 50 mål med poteter og en del kålrot. Det var en stor besetning med melkekuer på gården, men Gunvor hadde mest med hestene å gjøre – og stortrivdes med det. Fem arbeidshester hadde de på gården. Det var forresten på Bjølsund hun kjørte traktor med gummihjul for første gang. Det var i 1948.

Det ble fire år på gården i Rygge, før hun vendte hjemover igjen i 1950 da faren ble syk.

Seterjente i Telemark

Da har vi imidlertid hoppet bukk over sommeren 1946, til tross for at den var både spennende og utfordrende for Gunvor og hennes fire år eldre søster Elsa.

Den sommeren var nemlig søstrene seterjenter på Svartdal i Seljord i Telemark. Etter først å ha jobbet noen dager nede på gården, dro de på setra

St. Hansdagen. Gården ble drevet av søsknene Ingebjørg og Eivind Barstad, og det var Ingebjørg som også bestyrte seterdriften.

Her var det et fellesbeite med 35 melkekuer og 16 ungdyr. I området gikk også 300 sauer og fjorten unghester, men ansvaret for disse dyrene lå ikke under seterjentene.

Gunvor forteller om et sel med kjøkken med jordgulv og et lite rom innenfor kjøkkenet. Ingebjørg hadde sin soveplass nede, mens søstrene fra Aarbu sov på en hems. Kuene ble melket inne på kjøkkenet, to og to.

Yste og kjerne

Mye av dagen gikk med til å gjete kuene, og ellers utføre det arbeidet som lå til setra – blant annet å yste ost og kjerne smør.

På setervollen var det også et tjern hvor de kunne fiske ørret som ble raket.

Matforsyning fikk de hver lørdag, men menyen besto ofte av grøt. – Det var grøt to ganger daglig, forteller Gunvor Nilsen.

Hun ser med stor glede tilbake på sommeren på setra. Under oppholdet i Telemark ble det også et besøk på dyrskuet i Seljord og deltakelse i seterjentefesten i Hjartdal.

Det hører med til historien at Gunvor hadde jobbet to og en halv måned på gummivarefabrikken i Askim på våren -46 for blant annet å få seg gummistøvler til seterjobben.

Ved hoggestabben

Gunvor flytter altså hjem til Aarbu i 1950 for å bistå i gårdsarbeidet da faren Nils ble syk. Han døde da også to år senere, bare 58 år gammel.

Det var mens hun sto og klyvde ved hjemme på gårdsplassen at hun første gang ble bedt med ut av nabogutten Gunnar Nilsen. – Vi hadde jo kjent hverandre hele livet. Jeg med oppvekst på Aarbu og han på Knatterudfjellet, sier hun.

Møtet over vedhaugen ble det forløsende, og i 1954 giftet de seg. De første årene bodde de på Knatterudfjellet, deretter to år på Skoftebyhaugen og så i fjorten år på nordre Brenne – før de i 1975 kunne flytte inn i nytt hus på Skogli, på utskilt tomt fra Aarbu.

To jenter fikk de – Marit født i 1954 og Jorunn i 1957, og med årene har det også blitt tre barnebarn.

På torget med egg og bær

Fra oppveksten på Aarbu var Gunvor godt kjent med torghandelen, der man dro til Sarpsborg for å selge gårdsproduktene.

I årene på nordre Brenne hadde Gunvor og Gunnar Nilsen opptil 250 høner. Hver lørdag var Gunvor på torget med egg, og supplerte gjerne på høsten med tyttebær og blåbær.

På Brenne leide de også et jordbruksareal nok til poteter og kålrot, og de hadde et ti-tall griser.

Egen bondesag

I 1966 satte Gunvor og Gunnar opp egen sag på det som gikk under navnet Fotballplassen, der de senere også bygde seg hus.

Saga hadde stått på Belsby siden 1930-tallet, men kom nå til Aarbu der den i sesongen sysselsatte fire personer.

Gunvor deltok med iver og glød i tømmerkjæringen. Hun jobbet på velta, kappet bakhun og bar materialer. Dessuten hadde hun overoppsynet med dieselmotoren som drev saga, med påfyll av både diesel og olje. – Dessuten drakk den mye vann, minnes hun.

Tømmer til saga hogg delvis ektemannen Gunnar selv på vinteren og dels kjøpte de inn virke. Dessuten var det en del leieskurd på Aarbu-saga.

– Vi skar alle dimensjoner for reisverk, fra sløyfer og lekter og opp til åtte og ni toms plank, beretter Gunvor Nilsen.

Hun var engasjert i sagskurd og påfølgende materialsalg i åtte av årets tolv måneder. Vintermånedene ble brukt til å ta igjen det forsømte innomhus – fra å lappe og sy klær og til å ta storrengjøring. Sykurs hadde hun for øvrig gått i Rakkestad høsten og vinteren 1945-46.

Familien Nilsen – Gunvor og Gunnar med døtrene Marit og Jorunn – på Børtevannsbua, trolig i 1962.

Gunvor Nilsen hadde fartstid fra sagene både på Knatterudfjellet og Thoreby da hun og ektemannen Gunnar startet egen sag i 1966. Dette bildet er tatt av Ingrid Aune i 1974, i forbindelse med omtalen av Gunvor i SA

Redusert omfang

Gunnar var jo godt kjent med bonde-skurd fra saga på hjemgården Knatterudfjellet, der for øvrig også Gunvor hadde jobbet i perioder. Hun har forresten også fartstid fra Thoreby-saga, i en kortere periode i 1953.

Da Gunnar begynte i lensa igjen i 1976, ble det mindre skjæring på Aarbu-saga. Virksomheten pågikk fram til 1981-82 – om enn i redusert omfang.

Gunnar døde i 1983, og tre år senere valgte Gunvor å selge innredningen på saga. Det var en gårdbruker i Nordreisa i Troms som kjøpte utstyret. Selve sagbygningen står imidlertid slik den ble satt opp i 1966.

Kvinnefotball

Gunvor Nilsen har alltid vært glad i idrett. Ungene fra gårdene i området samlet seg til lek med fotballen, der jenter og gutter spilte sammen. Saga og senere boligen ble jo reist nettopp på området som bar navnet Fotballplassen.

Mens hun tjente på prestegården i Aremark satte jentene i bygda i 1945

sammen et eget fotballag. Formodentlig ett av de aller første kvinnelagene i Østfold. Aremark-jentene hadde bare herrelag som motstandere, og spilte mot både oldboys og A-lag.

Stort var det da jentene oppdaget at det også var et kvinnelag på Ørje. Det ble arrangert kamp. Gunvor var keeper og forteller med grunn til stolthet at hun blant annet reddet en straffe. Hennes lag gikk da også seirende ut av dysten, med sifrene 1-0.

Kvinnefotball var noe nytt, og lokalavisen ble kontaktet. Gunvor sier at jentene nok hadde forventet litt skryt i avisa. Der ble de imidlertid sørgelig skuffet. På redaksjonell plass tok skribenten avstand fra kvinnefotball generelt. Sånt tok seg ikke ut for jenter, het det i 1945.

Et godt liv

Under praten ved kjøkkenbordet ser Gunvor Nilsen bakover i tid. – Jeg har nok vært ei jente som helst gjorde guttearbeid, men jeg har ikke tatt skade av det. Ingen har vondt av fysisk arbeid, gjentar hun.

Og oppveksten på Aarbu kommer hun stadig tilbake til. – Det var saktens ingen stor velstand, men en trygg og god barndom med en mor som alltid var der for oss ungene, påpeker hun.

Helsa kunne nok vært bedre hos Gunvor Nilsen, men hun tilhører optimistene her i verden. – Jeg er glad så lenge jeg kan stelle for meg selv, sier hun.

Bakhun til vinterbrenne kappet, kløv og trillet hun selv inn helt fram til for fem år siden. Fortsatt fyrer hun med ved, men nå kjøper hun den ferdig på pall.

Bryllupsfesten som ble vekkelsesmøte

Fredag 3. februar i 1905 var det laget til bryllupsfest på Snoppestad. Eldstedatteren Anna skulle gifte seg med sin Henrik. Det ble imidlertid en bryllupsfest utenom det vanlige, ettersom selskapet utviklet seg til å bli et vekkelsesmøte.

Anna Kristine var født på Brenne 20. juni i 1886, med Inger Marie Christensdatter og Richard Eriksen som foreldre. Hun var eldst i en søskenflokk på seks. En del av oppveksten fikk hun på Stærtopp, men kom til Snoppestad på slutten av 1890-tallet da foreldrene kjøpte gården.

Henrik var nest eldst av seks søsken, født på en husmannsplass under Buskildsrud i Eidsberg 6. mai i 1879. Foreldre var Karoline Nilsdatter og Anton Olsen. Familien kjøpte imidlertid Nordre Lundeberget midt på 1890-tallet (se omtalen av bruket i Inga for 2005),

og det var der Henrik bodde da han ektet Anna i 1905.

Anna og Henrik bodde som nygifte i bryggerhuset på Snoppestad. I 1909 kjøpte de Bøhaugen, men flyttet tidlig på 1920-tallet tilbake til Snoppestad og overtok gården etter Annas foreldre.

Lystig feiring

Tiden i forkant av unionsoppløsningen i 1905 var spent, og dette medvirket nok til at perioden blir betegnet som "alvorets og vekkelsens år". Et godt merkbart jordskjelv over Østlandet året før hadde også skremt mange.

Både brud og brudgom på Snoppestad var blitt omvendt like før bryllupet, og de hadde et ønske om å holde bryllupsfesten i en kristen ånd og stil.

Andre ville det imidlertid annerledes, og gikk i gang med å rydde låven for vogner og redskap. Her skulle dansen gå lystig, vinterkulda til tross.

Det ble imidlertid ingen ting ut av dansefesten. I ettertid blir hendelsen beskrevet slik: "Da var det som om alt skar seg. Det var ikke mulig å komme i gang."

Bønn og tårer

Inne var stemningen ladet.

Forlovelsesbilde av Anna Rikardsdatter og Henrik Antonsen. Bryllupsfesten deres ble starten på en omfattende vekkelse i Varteig i 1905.

Fotograf ukjent. Eier av bildet: Arne Bøhaugen.

Kalken drøss om den satt løst på veggen

Også på 1850-tallet opplevde Varteig en ganske betydelig vekkelse. Den skal ha begynt på Kongsrud og Furuholmen, og gått videre over til Øvre Tune.

Forkynnelsen var sterk og streng. Det fortelles om Brynild Elverød (Kasa) at han talte "så kalken drøss om den satt løst på veggen".

Georg Nordengen, som vitnet i bryllupet på Snoppestad.

Brudeparet hadde stemt i en kristen sang, og den ble fulgt opp med flere sanger.

Georg Nordengen (1880-1963) hadde, i likhet med brudeparet, nettopp blitt en kristen. Han gikk bort i døråpningen mellom stuene, og ga sitt første vitnesbyrd: "Jeg må fortelle dere her at nå er jeg blitt omvendt til Gud og vil leve for Ham."

Hendelsen ble beskrevet nesten 60 år senere: "Dette lille vitnesbyrdet var nok til å løse ut bønn og tårer rundt i stuene. Vekkelsen lå i luften."

Skammet seg ikke over tårene

Flere ønsket å vitne. Klokker Peder Gresset (født i 1871) var ifølge beretningene så beveget at han knapt fikk fram et ord. Lensebestyrer Ole H.

Onstad (født i 1855) "glemte å skamme seg for tårene".

De som hadde forsøkt å få til dans på låven kom også inn, og ble grepet av stemningen. Georg Nordengen og broren Lars Bøe (1881-1971) berettet om dette høyst spesielle bryllupet.

"De som var med i bryllupet minnes den staute unge Erik Lunde hvordan han ropte ut sin nød. Likedan Ole Lunde, Anna Kongsrud og flere."

Beretningene vet å fortelle at kokka måtte varme opp kveldsmaten tre ganger før gjestene på Snoppestad fikk kommet seg til bords.

Dette ble starten på en omfattende vekkelse i Varteig, mest Ovaskogs og Neaskogs – men også enkelte steder Østaskogs.

Kommen fra luften

Gunerius Furuholmen (1861-1947) uttalte at "ingen predikant kunne sies å ha gitt støtet til denne bevegelse som med så sterk åndsmakt grep befolkningen".

Avisa Glommen skrev om vekkelsen at den var "kommen som fra luften". Det var husmøter hver kveld, og søkningen var så stor at mange ikke fikk plass inne. Sokneprest Lars Peter Gill (prest i Varteig i årene 1890-1906) skriver

Hva han fikk for søndagsskytteriet sitt

Johan Iversen Bødalen (1856-1921) var far til Georg Nordengen og Lars Bøe, som omtales i artikkelen. Han var selv en mye benyttet predikant, og ofte med rimelig jordnær forkynnelse.

Johan var en ivrig jeger, og hadde hatt den uvane å gå med handa foran børsemunningen. Børsa var ladd, og ved et uhell gikk skuddet av. Handa ble stygt kvestet, og dette benyttet han seg av når han kom inn på misbruk av søndagen som helligdag. Med stor patos kunne han si "se her, hva jeg fikk for søndagsskytteriet mitt".

Johan Bødalen

De' er matriale i dæ

De lokale forkynnerne brukte ofte kjente og hverdagslige bilder for å understreke sitt budskap. Så også med predikanten som hadde sitt arbeid ved lensa på Furuholmen:

”Jæ skulle så gjenne ha slått hakæen i dæ som høller på å drive te' havs. De' er matriale i dæ som er bestemt te no ber”.

Snoppestad gård fotografert omkring 1910. Det var her vekkelsen i 1905 startet.

Fotograf: Ukjent. Eier av bildet: Gunhild Dangstorp.

i kallsboka at ”særlig er ungdommen greben”. Søkningen til kirke og forsamling økte, ”likesom de moralske virkninger er tydelig å se”.

Mange legpredikanter fra bygda virket i denne tiden. Martin Dehli nevner i boka ”Varteig kommune fra begynnelse til slutt – 1861-1991” (utgitt i 1994) Martin Larsen Småberg, Julius Amundsen Lunde, Johan Haltuff og Tore Pedersen Bøe som lokale forkynnere.

Med husrom og hjerte

I et festskrift som Oslo krets av Norsk Luthersk Misjonssamband ga

ut i 1964 ble vekkelsen i Varteig viet oppmerksomhet. Ikke minst gjaldt det årene etter 1905.

Der ble flere sentrale personer i kristenlivet i Varteig nevnt. Blant dem Martine og Ole Gryte, som ”var et elskelig ektepar med hus og hjerterom for Guds folk”. Likeså Mina og Johannes Gryte. ”Det er kanskje mye å si om en landsens kvinne at hun er en profetinne. Men det ble sagt om Mina Gryte.”

Andre navngitte er Olga og Ludvig Kullerud, Hansine og Georg Nordengen og Martha og Lars Bøe. ”De siste var vel på en særskilt måte bærende i

Jordskjelvet i 1905 skremte

Etter noen år med nedgang i nattverdsgjester, kunne sokneprest Lars Petter Gill i 1905 notere en betydelig økning i antallet. Dette skyldes opplagt vekkelsen som startet under bryllupet på Snoppestad.

En medvirkende årsak var nok også jordskjelvet i Oslofjordområdet søndag 23. oktober 1904. Skjelvet kom midt i gudstjenestetiden, og skaket opp folk.

Gill var nettopp ferdig med prekenen sin i Varteig kirke da det første skjelvet kom. Han forrettet likevel barnedåp ”mens gulvet bølget betenkelig” under ham. Deretter fulgte noen mindre støt.

Lars Petter Gill

Bilde av Anna og Henrik Bøhaugen på deres eldre dager. Hjemme på Snoppestad var det ofte husmøter, og de var også vertskap for tilreisende predikanter.

Fotograf: Aslaug Strøm.

Eier av bildet: Kari S. Lunde.

kristenflokken. Det var noe særpreget gudfryktig ved Martha.”

I artikkelen blir også Maren og Tøger Kokkimbråten, Ragna og Hans Hasle, Augusta og Marius Hasle og Maren og Anders Basken nevnt spesielt, i tillegg til kirkesanger og lærer Peder Mørkeseth.

Først under andre verdenskrig ble det igjen en sammenlignbar vekkelse i Varteig.

Trygt og godt hjem

Arne Bøhaugen (født i 1924) har bare godt å si om oppveksten sin hjemme på Snoppestad. – Mor og far var hverdagskristne, og vi fikk vokse opp i et trygt og godt hjem, sier han.

Han husker mange av husmøtene på Snoppestad, og nevner særlig Hansine og Georg Nordengen, Martha og Lars

Bøe og Anette og Anders Bøe blant de aktive møtedeltakerne. – Når møtet var over stappet gubbene tobakk i pipene sine, og da kunne praten gå om løst og fast, forteller han.

Anna og Henrik på Snoppestad var også ofte vertskap når utenbygds predikantene holdt møteserier på Kokkim-skolen. – Da måtte vi gå ekstra på tå hev, for predikanten måtte ikke forstyrres, minnes han.

Sang fedrelandssalmen

Den grunnfestede kristentroen hos Anna og Henrik Bøhaugen kom klart til uttrykk ved kjøkkenbordet en junidag i 1940.

Sønnen Arne var 16 år, og husker det svært godt:

– Vi hadde nettopp hørt nyhetene på radioen. Det ene landet etter det andre hadde kapitulert for tyskernes overmakt, og Hitler hadde fått i stand

Første misjonsforeningen stiftet i 1860

Da bryllupet på Snoppestad ga støtet til vekkelsen i 1905, hadde det vært kristent foreningsliv i bygda i tett innpå et halvt århundre.

Først ut var trolig Tune og Varteig Indremissionsforening, som ble stiftet i 1860. Den ble seks år senere fulgt opp med Tune og Varteig Traktatforening, som hadde til formål å spre kristen litteratur.

Varteig Bibelforening ble stiftet av sokneprest Frederik Sigismund Schiørn i 1871, men gikk i 1881 inn i Varteig Indremissionsforening, som året før hadde skilt lag med Tune. I Frederik Sigismund Schiørns tid startet man også med søndagsskoler.

Frederik Sigismund Schiørn.

en ikke-angrepspakt med russerne. I det hele tatt så det svært mørkt ut. Vi var fem eller seks på kjøkkenet da mor og far sa at vi skulle ta hverandre i hendene og synge "Gud signe vårt dyre fedreland". Det er en alvorstund jeg aldri vil glemme, sier Arne Bøhaugen.

Henrik Bøhaugen døde 26. januar 1968, Anna 2. mai i 1974.

Kilder:

"En hilsen fra himmelen" (Gry Forlag 1992. Redaktør: Trygve Bjerkrheim).

Festskrift for Oslo krets av Norsk Luthersk Misjonssamband (Lunde Forlag 1964. Redaktør: Johannes Thorvaldsen).

"Varteig kommune fra begynnelse til slutt – 1861-1991" av Martin Dehli. (Utgitt i 1994).

Muntlige kilder.

SKJEBERG REGNSKAPSKONTOR

AUTORISERT REGNSKAPSFØRERSELSKAP

- *Forretningsregnskap*
- *Landbruksregnskap*
- *Budsjettering*
- *Lønn*
- *Skattespørsmål*
- *Årsoppgjør*

Skjebergveien 200, 1743 Klavestadhaugen
Telefon 69 10 26 60 • Telefax 69 10 26 61

SARPSBORG KOMMUNE

støtter det lokalhistoriske arbeidet

Hans Erik Pedersen

Varteig gravkapell 60 år

Varteig gravkapell ble innviet 7. desember 1952 av biskop Johannes Smemo. Kapellet var sterkt ønsket, men hadde likevel en trang fødsel i de vanskelige årene etter krigen.

Ved dødsfall ble kisten med den avdøde vanligvis oppbevart på gårdene fram til begravelsen. Olav Spydevold fortalte at presten Sinding på 30-tallet mente at man i Varteig ikke trengte noe eget gravkapell fordi «*vartingene var så flinke til å pynte på låvene ved dødsfall*». Sinding må likevel etter hvert ha engasjert seg for å skaffe bygda et gravkapell fordi det skal være han som pekte ut plassen hvor kapellet senere ble bygget. Det var vel ønske om en fast plass til å oppbevare den avdøde, samtidig med økt bebyggelse utenom gårdene som var noe av bakgrunnen for behovet om et eget kapell. Dette var en trend som man omtrent samtidig så mange andre steder.

På slutten av 30-tallet var det også et behov for utvidelse av kirkegården, både på grunn av plassmangel og fordi det var dårlig drenering på den

gamle. I 1944 overdro Peder Bergerud gratis nødvendig areal til utvidelsen. Da begynte man samtidig også å planlegge for et kapell. I mars 1946 gjorde menighetsrådet vedtak om at «*formannen i menighetsrådet sørger for å skaffe tegning til et gravkapell*». Byarkitekt Bjørn Askvik i Sarpsborg ble kontaktet og han var villig til å påta seg oppgaven. I et møte i november 1946 la han fram et forslag til en bygning i mur. Dette ble imidlertid endret og i februar 1947 gikk menighetsrådet inn for en bygning i tre. Dette hadde delvis sammenheng med at kommunen selv kunne skaffe trematerialer fra egen skog.

Samtidig ble også plasseringen vedtatt. Arkitekten hadde ønske om et bygg nærmere veien mens menighetsrådet gikk inn for det valgte alternativet. Man ønsket ikke at kapellet skulle virke dominerende i forhold til kirken.

Problemer med byggeløyve

Etter krigen var det mangel på det meste, ikke minst bygningsmaterialer. Det var sterk rasjonering og vanskelig å få byggeløyve. Dette rammet også Varteig, og de fikk nei på sin søknad. Menighetsrådet skjønnte at det ble problematisk å få løyve for hele bygget og valgte derfor strategien å dele bygge-

Bjørn Askvik (1909-89) var arkitekt for Varteig gravkapell.

Han var byarkitekt i Sarpsborg fra 1946 til -77. Han har bl.a. tegnet musikkpaviljongen i Kulås, Kurland menighetssenter og Frikirken i Sarpsborg. Han har også tegnet inngangspartiet (bislaget) på Breidablikk. Fotograf: Ukjent Eier: Sølvi Askvik

Nord for kapellet mot bekken ble det satt opp en forstøtningsmur. Denne begynte å gi etter og det ble nødvendig å fylle opp masse på nordsiden av muren for mer støtte. Foto: Hans Erik Pedersen

prosessen i to: En for grunnmuren og en for selve bygget. Dette viste seg å være en vellykket strategi. Riktignok fikk man 20. juni 1947 også avslag fra Boligdirektoratet for grunnmur, men etter hvert fikk man endelig løyve til dette. Det var i mars 1947 oppnevnt en byggekomité som skulle forestå planering, drenering og grunnmur. Komitéen besto av:

Sokneprest Nils Lavik, formann
Kirkeverge Lars Bøe
Olaf Bergerud
Johan Kultorp
Peder Mørkeseth

Fram til dekket på grunnmuren var ferdig i november 1949, jobbet man med drenering og planering. Det ble et omfattende og kostbart grunnarbeid. Den valgte plassen lå i et dalsøkk ned mot bekken på nordsiden. Det gikk

Martin Bergerud f. 1923 (t.v.) og Hans Bergerud (1917-1980) utførte snekkerarbeidet i kapellet. Martin er født på Strømnes og var sønn av Olaf Bergerud som var snekkermester og medlem av byggekomitéen.

Hans Bergerud var født på Bergerud vestre. Både han og Martin hadde gått i lære hos Olaf Bergerud.

Fotograf: Ukjent Eier: Gunn M. Jelsnes

med mye masser til oppfylling og det ble bl.a. hentet stein fra Hafslundsøy. Man måtte sette opp en forstøtningsmur mot bekken i nord hvor massen holdt på å skli ut. Denne ble nok litt for svakt fundamentert og man måtte senere fylle på mer masse på nordsiden av muren til støtte. Støpearbeidene pågikk sommeren 1947 som var sjelden tørr. Det var nødvendig å hente vann helt fra Hafslund.

Nytt gravkapell bygges

Fem år etter at man startet prosessen, kom 26. april 1951 endelig byggeløyve for selve bygningen. Da hadde Lavik i mellomtiden flyttet og blitt erstattet av den nye soknepresten, Johan Arnt Wenaas. Bjørn Askvik hadde gått over i ny stilling og arkitekt Knut Hein hadde

Hans Bergerud i ferd med å legge skifer på taket. Takstein av skifer er ikke noe tradisjonelt materiale i Varteig.

Foto: Ukjent Eier: Gunn M. Jelsnes

blitt engasjert til å følge prosjektet. Til særlig å arbeide med interiørarbeidene ble også arkitekt Schumann-Andersen benyttet. Askvik var imidlertid hele tiden med og hadde hovedansvaret med reinsningen av bygget.

Til byggekomité hadde menighetsrådet valgt følgende:

Ordfører Peder Mørkeseth, formann

Sokneprest Wenaas

Arnt Lunde

Oskar Rogndalen

Olaf Bergerud

Byggingen startet i oktober 1951. Allerede i juli samme år hadde man godtatt tilbudet fra byggmester Hedley Olsen fra Sarpsborg. Igangsettelsen ble imidlertid forsinket, delvis på grunn av problemer med levering av takkonstruksjonene. Trematerialer kom fra egen skog, men også ved kjøp fra Foreningen Samhold som da hadde bestemt seg for ikke å bygge forsamlingslokale Ovaskogs (se artikkel om Høgheim). For disse materialene betalte kommunen kr 7.834,26.

Det var lokale håndverkere som ut-

førte arbeidet. Fetterne Hans og Martin Bergerud gjorde byggearbeidet for Hedley Olsen. Malermester Berg fikk ansvaret for malerarbeidet og dette ble utført av brødrene Kristian og Einar Bergli.

Martin Bergerud forteller at bærekonstruksjonene kom ferdige til byggeplassen. Ellers utførte de to alt snekkerarbeid alene. Bare til de tyngste løftene fikk de noe hjelp.

Det var arkitekt Knut Hein som fulgte byggeprosessen på vegne av Askvik, men byggekomitéen var også aktiv med hyppige møter. Det var detaljer vedrørende det elektriske anlegget, rørleggerarbeidet, belysning som måtte avklares. Etter hvert kom det flere saker vedrørende interiøret.

Interiør og utstyr

Kapellet ble, inkludert reservestoler, utstyrt med sitteplasser for i alt 140 personer. De 114 faste jærstolene ble tegnet av arkitekt Schumann-Andersen og levert av Magnus Sørli, Grålum.

Alterforhenget (antependiet) og teppet over alteret er utført av Den norske Husflidsforening i Oslo og begge deler er en gave fra Varteig Bondekvinnelag.

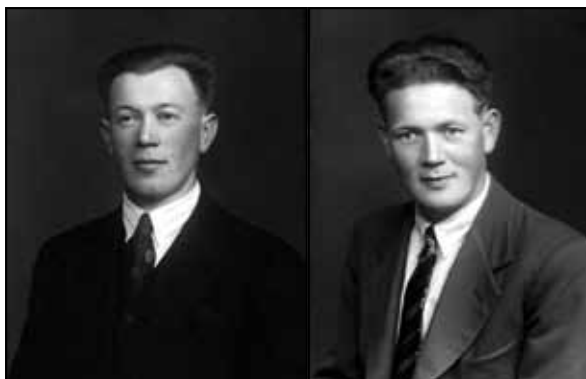
En åtte meter lang gulvløper ble

Brødrene Einar (t. v.) og Kristian Bergli utførte alt maler- og tapetsererarbeid i gravkapellet. Dette innkluderte også halmtapetet på alterveggen.

Einar (1905-1984) var nr 4, og Kristian (1910-1997) nr 6 i en søskenflokk på 10. Det var ytterligere tre brødre som var malere og som antakelig også hjalp til i kapellet.

Fotograf: Chr. E. Larsen

Eier: Solbjørg Aaserud

gitt av Brødrene O. Klemsdahl fra Fredrikstad.

I mange praktiske spørsmål vedrørende innredningen hadde komitéen stor hjelp fra prestefruen Evelyn Wenaas. Hun var bl.a. med på å velge orgelet som ble bestilt hos Vestre orgelfabrikk.

Innvielse

Søndag 7. desember 1952 ble kapellet innviet av Oslobiskop Johannes Smeemo. Om formiddagen var det festgudstjeneste i kirken. Etter bevertning for alle innbudte og menigheten ellers på herredshuset ble innvielseshøytideligheten innledet kl 15 i kapellet. De som ikke fikk plass i kapellet kunne følge seremonien via høytaler i kirken.

Det var sogneprest Wenaas som ledet det hele. Varteig Menighetskor under ledelse av fru Wenaas sang og Torvald Bergerud var organist. Biskopen holdt først innvielsestalen. Ordfører Mørkeseth ga på vegne av byggekomitéen en redegjørelse for prosessen fram til reisningen av kapellet.

Arkitekt Askvik fortalte om hvorledes han hadde gått løs på oppgaven. Det var viktig å tenke på at det skulle være noe mer enn et praktisk bygg. Et gravkapell var også et Guds hus:

«Oppadvendt, oppløftende, befriende, revet løs fra det jordiske mot lyset, mot himmelen». Han håpet at noe av hans

tanker hadde kommet til uttrykk i bygget. *«Hvis de lave, jordbundne vegger, de oppadløftende bærekonstruksjoner og skinnet fra taket kan være med på å tolke den akt som skal foregå i dette hus, er det tilsiktet.»*

Både Mørkeseth og Askvik skrøt av håndverkerne og samarbeidet med byggekomitéen. Det var deretter hilsnings-taler, bl.a. av tidligere sogneprest Lavik, Lars Bøe og Olav Spydevold. Til slutt lyste biskopen velsignelsen over kapellet. Hele seremonien varte i 2 og en halv time og ble i sin helhet tatt opp på lydbånd.

Oppsummering

Kildene angir noe forskjellig vedrørende kostnader. Regnskap satt opp i Varteig menighets kallsbok viser at utvidelsen av kirkegården kostet ca kr 30.000 mens kapellet med inventar og utstyr kom på kr 161.500. I skriftet «Varteig Kirke 100 år» fra 1959 oppgis tallene til henholdsvis kr 40.000 og kr 178.000.

Gravkapellet har i 60 år blitt benyttet til sitt formål. I tillegg har i mange år konfirmasjonsforberedelsene blitt lagt hit. En spesiell situasjon oppstod da kirken skulle restaureres foran 100-års jubiléet i 1959. Da ble kapellet også benyttet som kirke.

Bygningen har stått så å si uforandret i alle disse årene. Bare enkelt vedlikeholdsarbeid som maling har vært nødvendig. Det opprinnelige gulvteppet er skiftet ut.

*Gravkapellet med kirken i bakgrunnen i 2012.
Foto: Anne Sofie Bergerud*

Et kort kirkegulv

Under restaureringen av kirken før 100-årsjubiléet i 1959 ble kapellet benyttet som kirke. Følgelig ble også vielser av brudepar foretatt her. Dette «rammet» bl.a. Ragnhild og Asmund Brenne da de giftet seg 24. mai 1958. Ragnhild minnes med et smil at *«kirkegulvet ble i korteste laget for bruden. Vi var framme ved alteret på et øyeblikk»*.

Ragnhild og Asmund Brenne kommer ut av kapellet som nygifte. Brudepiker var Astrid Marie Husengen (v.b.), Anne-Karin Wold (h.b.), Ann Lisbeth Brenne (v.f.) og Gunn Oland (h.f.), og forloverne bak brudeparet er Borghild Bøhaugen og Thor Bøe. Småskolen Ovaskogs danner flaggborg med Aud Bøe og Steinar Bøhaugen forrest. Foto: Thor Fjeld Eier: Brudeparet

Halmtapetet på alterveggen er det originale som man fremdeles kan kjenne halmlukt fra. Organist Knut Bøe bruker fremdeles orgelet fra 1952. Det er manuelt hvor organisten selv sørger for pumpingen. Dette liker imidlertid ikke andre organister som av og til må spille i kapellet, og det er derfor også kommet et nyere orgel med «maskinpumping».

Kilder:

*Lydbåndopptak fra innvielsesseremonien Skrift «Varteig Kirke 100 år», Varteig Menighetsråd
Varteig menighets kallsbok
Sarpen 8. des 1952
Ivar Roset: Sarpsborg 1945 - 1991
Muntlige kilder*

Et historisk lydbilde

Innvielsen av kapellet i 1952 ble i sin helhet tatt opp på lydbånd, og er prisverdig tatt vare på for ettertiden. Her får man god informasjon om prosjektering og bygging av kapellet, men indirekte gir det også et historisk svært verdifullt lydbilde.

Varteig Historielag setter i år fokuset på gamle ord og uttrykk, og vil på dette lydopptaket finne mange og gode bidrag til dette arbeidet.

Lars Bøe (bildet) var født i 1881, og hadde gjennom hele sitt liv vært mye benyttet som forkynner. Som kirkeverge holdt han en ganske lang tale under innvielsen av kapellet. Hans eminente Varteig-dialekt er bevart, takket være dette opptaket. Vi tar med noen dialektiske smakebiter fra talen hans:

- fordringær - krav - gå stan - gå avsted - tølvtte - tolvtte
- ort (vort) - vært - anslessære - annerledes

Bøe døde i 1971, 90 år gammel. En annen opprinnelig varting - Olav Spydevold - holder også tale under innvielsen, men gårdsbestyreren på Ås hadde nok fått en svært avslepet dialekt med årene.

Lars Bøe

Høgheim – historien om et skolehus

I 1893 sto skolen på Kokkimmoen klar til bruk. I 1959 ble skolen overdratt til Foreningen Samhold og gjort om til bedehus. Senhøstes i fjor ble eiendommen solgt, og er nå i privat eie.

Etter at ordningen med omgangsskole tok slutt i 1867, ble Ovaskogs skolekrets delt i to kretser som hadde sine skolestuer på Bøe og Grythe.

Denne ordningen pågikk fram til 1893 da det ble oppført nytt skolehus på Kokkimmoen. Navnet ble Høgheim skole, senere Ovaskogs skole. Navnet "Kokkimskolen" er nok uansett det mest brukte navnet.

Til hvilke tidspunkt de forskjellige navn har vært brukt vites ikke, men i bøker funnet på loftet på Høgheim står det følgende: "Høgheim skole 1909".

Beskjedent førstetrinn

Første byggetrinn på Høgheim inneholdt en skolestue (nåværende lillesal) samt lærerbolig. Huset var oppført i halvannen etasje med soverom i overetasjen.

I 1922 ble skolehuset utvidet med tilbygg og påbygging av andre etasje hvor det blant annet ble plass for leilighet nr. 2.

1948 var året for ytterligere utbedringer. Da ble det satt inn rammer for doble vinduer i 1. etasje. Tømmeret ble hugget på dugnad og skjært på Bøesaga.

Snekkerarbeidet ble utført av Oskar Husengen fra Skiptvet.

*Høgheim anno 2012. Det startet med skole i 1893, fortsatte som forsamlingshus i regi av Foreningen Samhold fra 1959 – og ble 1. desember i fjor overdratt til private.
Foto: Øistein Bøe.*

Fra seks til tre til én

Da omgangsskolen opphørte i 1867, ble det seks skolekretser i Varteig – Gryte, Bøe, Hasle, Brunsby, Stubberud og Skofteby.

I 1893 ble antallet halvert. Ovaskogs ble Kokkim-skolen reist. Neaskogs fikk den gamle Gryte-skolen, som ble satt opp på Strømnesåsen. Da den ble for liten, flyttet småskolen til Bygdehallen. Østaskogs var skolen på Klemsdal. Senere fikk småskolen tilhold på Sikkeland.

I 1959 sto så sentralskolen klar, som én skole for hele bygda.

Les mer om dette i Inga 1989 og Inga 2009.

Flyfoto fra 1953 med Kokkim skole i forgrunnen midt i bildet.

*Foto: Widerøe
Bildets eier: Varteig Historielag.*

Innlagt vann

Samme år ble det gravd en brønn på sydsiden av uthuset, bygget pumpehus i låven og lagt inn vann til begge skolestuene og leilighetene.

Det ble også montert flaggstang ved skolen. Etter anvisning av Anders Bø ble stanga hugget i Rognerudskauen (kommunens eiendom), mellom Hvitås og Kirkemosen.

Deretter skjedde det ingen vesentlige, kjente endringer ved skolehuset fram til skolesentraliseringen i 1959.

Ville bygge nytt

På denne tiden hadde det lenge vært ønske om et bedehus i kretsen. I 1944 ble det av Dagmar og Olaf Tomta på Kokkimbråten gitt en tomt til formålet. I kassererboka ser vi at

det 2. juni i 1944 ble avholdt fest på Kokkims skolen, som innbrakte 930 kroner. Denne festen skulle bli fulgt av flere arrangementer med nytt bedehus som økonomisk formål. Det ble også gitt ikke ubetydelige private gaver.

Vinteren 1945-46 ble det kjøpt tømmer i kommuneskauen, hugget og framkjørt på dugnad, og skjært og lagret på Bøe-saga.

Noen bygging ble det imidlertid ikke fordi det var vansker med å få byggeløyve. Gjenoppbyggingen etter krigen tok tid, og det ble avslag på søknaden år etter år. Dette var nok ikke et fra myndighetenes side prioritert prosjekt i den store sammenheng.

*Forsamlingslokalet Høgheim – fotografert før nytt inngangsparti med toaletter og dusj kom i 1986.
Foto: Gunnar Kullerud.*

Overtok skolehuset

Etter hvert kom planene om skolesentralisering, og tanken på å kunne overta skolehuset til formålet dukket opp. Det var også satt en tidsfrist for bygging i forbindelse med tomteoverdragelsen, og da denne ikke kunne overholdes gikk tomta tilbake til giveren, og ble etter en tid benyttet til bolighus. (Pr. april 2012 er det Lene Sulusnes som besitter eiendommen.)

Materialene som var tiltenkt det nye bedehuset, ble solgt til Varteig kommune og benyttet til nytt gravkapell som sto ferdig i 1952. (Se egen artikkel om kapellet.)

Foreningen Samhold

Bedehuskomiteen av 1944 jobbet fortløpende i disse årene, men ble i 1957 formalisert til Foreningen Samhold, som fikk i oppdrag å forberede overtakelse av skolehuset og deretter sette det i stand til forsamlingshus.

Foreningen overtok huset med en tomt på fem måls størrelse den 1. november 1959 for kr. 20.000,-. Det øvrige areal, som tidligere var lærerens gårdsbruk, ble fradelt og beholdt av Varteig kommune.

Innvivelse av huset ble markert med en tilstelning den 22. mai 1960.

To leiligheter

De to leilighetene i andre etasje har det meste av tiden vært bortleid til privatpersoner, de aller fleste med en tilknytning til kretsen.

Begge leilighetene har gjennom disse 52 årene blitt pusset opp i større eller mindre grad. Størst forandring skjedde i den søndre leiligheten der alle vinduer ble byttet ut og kjøkkenet flyttet, i tillegg til ny innvendig trapp.

Store utbedringer

Huset forøvrig har gjennomgått store utbedringer siden overtakelsen i 1959. Her kan nevnes plater på to vegger, riving av skjulet, sammenslåing av salene/nytt inngangsparti søndre leilighet (1979/80), brønnboring (1984), nytt inngangsparti med toaletter/dusj (1986) - (her må bemerkes at det i mellomtiden ble innredet nye utedoer i det tidligere fjøset/hønehuset - år 1976-77), nye vinduer, fjerning av pipa i store sal, for å nevne det mest arbeidskrevende. I tillegg kommer selvsagt vanlig innvendig vedlikehold, samt fornying av diverse inventar.

Etter at salene ble slått sammen, fastslo SA i en større omtale i 1981 at "I Samhold er det samhold". SA-kake vanket det til dugnadsgjengen, som

Dugnad har det vært mye av på Høgheim i regi av Foreningen Samhold. Her er det en dugnadsgjeng som tar en velfortjent kaffepause. Fra venstre ser vi Tom Lilleborgen, Ingemann Glenne, Ole L. Bøe, Kåre Dramstad, Gunnar Belsby, Ingeborg Tomta (stående), Signe Hassel og Helga Glenne. Bildet er trolig tatt i 1971, og anledningen var en dugnad hvor tak og vegger i Storesalen ble vasket. Foto: Gunnar Kullerud.

Til v.: Fra arbeidene med sammenslåingen av salene i 1979-80. Her blir taket i lillesalen jekket opp. Fra venstre Ingemann Glenne, Ole Kullerud og Arne Bøe.

Under:

Det har vært både oppussing og utvidelse på Høgheim i regi av Foreningen Samhold. Her fra andre byggetrinn på nytt inngangsparti med toaletter. Bildet er fra 1985, og det er Arne Bøe (t.v.) og Ole Kullerud som skjærer til takstein.

Alle bilder denne side:
Foto: Gunnar Kullerud.
Eiere: Wenche og Per Brattset.

Til v.: Fra arbeidene med tilbygget midt på 1980-tallet. Fra v. ser vi Ivar Ek, Harry Andersen, Arne Bøe og Ole Bøe.

Under:

Høgheim ruver i terrenget. Det får man ikke minst inntrykk av her, når taket skal lektes på nytt på 1980-tallet. Nils Navestad i forgrunnen.

hadde regnet ut at prosjektet hadde krevd over 2.300 dugnadstimer.

Lekeplasser

Kokkimaskolen hadde to skolerom – et lite for småskolen (1.-3. klasse) og et større for storskolen (4.-7. klasse). Elevene gikk annenhver dag.

Småskoleelevene tilbrakte nok fri-

minuttene i umiddelbar nærhet av skolen, mens de noe større elevene hadde lekeplass noe lenger unna. I visse perioder hadde de faktisk to lekeplasser å velge mellom, hvorav den ene ble mest brukt til å sparke fotball.

Ingen av plassene var opparbeidet, men var naturlig slitt etter mange års

bruk. Det var ingen lekeapparater el.l. på plassene og målene for fotballen laget ungene selv.

Ovaskogs hadde i mange år egen 17. mai-feiring. Omkring 1951-52 ble det felles feiring av nasjonaldagen for hele Varteig, lagt til Neaskogs.

Vanskelig å rekruttere nye dugnadsarbeidere

Store vedlikeholdsarbeider men svak rekruttering til dugnadsgjengen var bakgrunnen for at Foreningen Samhold i fjor høst valgte å selge Høgheim. Overdragelsen fant sted 1. desember 2011.

– Vi fikk en fin tilvekst i foreningen med 16-17 nye medlemmer for tre-fire år siden, men dessverre ga ikke det seg vesentlig utslag i økt dugnadsoppslutning, sier Harald Bøe, leder i foreningen. Han peker på at med årene ble det vanskeligere med noen som tok lederansvar, samtidig som medlemmene

som tok et praktisk ansvar ble eldre.

– Vi var redde for at bygningen over tid kunne forfalle, og derfor vedtok vi å selge, sier han. Med bakgrunn i en brukstakst ble eiendommen solgt for 600.000 kroner. Salgssummen er fordelt mellom flere misjonsorganisasjoner.

Foreningens leder er godt fornøyd med vilkårene knyttet til salget, som sikrer vederlagsfritt bruk av Høgheim i 40 år på dagens aktivitetsnivå for Samhold og tilsluttende foreningsvirksomhet.

To tidsmessige leiligheter i andre etasje

Som nye eiere valgte Wenche og Per Brattset å prioritere oppgraderingen av de to leilighetene som er i andre etasje på Høgheim. Blant annet innredes det bad og nye kjøkken i begge boenhetene.

– Den første leiligheten var ferdig rehabilitert på forsommeren, mens den andre vil etter planen være klar før jul, forteller Wenche Brattset. Arbeidene er i alt vesentlig grad gjort som egeninnsats.

I løpet av sommeren er planen å få utført en del utvendige vedlikeholdsarbeider.

Planene for videre bruk av Høgheim er ikke klare, men Wenche og Per Brattset håper på sikt å bruke både forsamlingslokalet og sitt eget gårdsbruk (3029/2 Bøe) i forebyggende arbeid for barn og unge som måtte være i en sårbar situasjon.

Som et ledd i disse planene tar Wenche master i spesialpedagogikk.

Uansett bruk er det forutsetningen at forsamlingslokalet vil bli leid ut som tidligere.

Dugnaden styrket samholdet

Etter det store dugnadsløftet i 1979-1980, der de to salene ble slått sammen, det ble nytt inngangsparti og også ny oppgang til andre etasje, refererer Sarpsborg Arbeiderblad dugnadsgjengen på Høgheim slik:

”Foreningens navn er Samhold, og vi vil påstå at vi bærer navnet med større rett etter dette løftet. Arbeidet og den felles oppgaven vi har samlet oss om, har styrket samholdet – ikke bare innad i foreningen, men også med folk i kretsen for øvrig. Kretsens befolkning har vært fantastisk til å støtte oss.”

Avisstoff for 100 år siden.

Inga starter her en ny spalte der vi hvert år vil gi noen korte glimt fra hva avisene skrev om Varteig for 100 år siden. I 1912 var det 2 lokalaviser i Sarpsborg-distriktet: "Glommen" og "Sarpen". I "Glommen" i 1912 var fortsatt noen få artikler trykket i gotisk skrift. Alle utdrag nedenfor er fra denne avisa.

5. februar meldes det at det ligger igjen ca 2500 tylfter med bunntømmer ved Furuholmen pga den lave vannstanden.

27. februar: Annonse for: Stort underhåndssalg i Varden over manufakturvarer.

Mars og april: Både amtstinget og kommunen behandlet forslag for utbedring av veien Nordby – Kultorp – Varteig kirke.

18. april: Varteig har den minst "antagne" inntekt i amtet.

29. april finner vi en liten notis om "Aarhøne med 4 egg": "Hos brødrene Spydevold fandt man ved udkjørelse av noget høi fra laden, en aarhøne med 4 egg liggende nok saa koselig i høiet. Det er et tilfælde der ikke saa ofte forekommer at aarhøna gaar i hus. Den er ogsaa temmelig tidlig ute."

19. juli: "Skolestyret besluttete at bytte S. Pedersens lærebog i Norges-historie med J. Hærads ditto. 2 representanter stemte for Løvdøens lærebog. Bøgerne hadde paa forhaand sirkuleret mellom skolestyrerepresentantene."

19. september melder avisa om stor brann på Sulusnes.

22. november ble det lyst ut anbud på reparasjon av Grythebroen.

Det Varteigstoffet som fikk flest "spaltemeter" i 1912 var stiftelsen av en Venstreforening og dens aktiviteter fram mot Stortingsvalget.

Varteig Venstre

18. mars 1912 ble Varteig Venstre stiftet. Allerede 7. mars hadde "Glommen" en annonse med innbydelse til et møte på Breidablikk for å danne en venstreforening i bygda. I referatet i avisa 2 dager etter møtet, står det: "Der var fremmøtt mænd fra alle kanter av bygden og der vistes stor interesse for venstres sak". Styret i den nye venstreforeningen ble: Formann: A.Næss, nestformann handelsbestyrer Andersen, styremedlemmer gårdbruker O Hansen Bergby, lærer Nygaard, gårdbruker Iver Knatterud, gårdbruker Anders Spydevold, gårdbruker Gunder Lunde, bankkasserer Edv. Heden, gårdbruker Johannes Smaaberg og lærer P. Gresset.

Den nye foreningen hadde stor aktivitet fram mot høstens stortingsvalg. 24.april sto denne annonsen i Glommen:

Varteig Venstreforening

avholder

FEST

paa Breidablik søndag den 28de
april, kl, 5 eftm.

Foredrag av stortingsmand Aaen.
Adgang for alle.

1. mai hadde Glommen et langt referat der Aaens tale var gjengitt nesten i sin helhet. Aaen snakket blant annet om at mange hadde motvilje mot all politikk fordi politikken ofte ble misbrukt til personforfølgelse og nedrakking. Men han hevdet at dette var feil fordi politikk egentlig var rettferdighetens utøvelse i landet og alle burde derfor være med å fremme den. Han tok også en lengre gjennomgang av Venstres historie, og avsluttet med følgende: *"Venstre vil fremgang ad reformernes vei"*.

19. juli sto en annonse om stevne på Furuholmen hos Johannes Grythe. Stevnet skulle holdes søndag 21. juli. "Politisk interesserede mend og kvinder i Tune hendstilles at delta." Det var lensmann Strømsæther fra Tune som holdt foredrag. Han var Venstres kandidat for Tune valgsgogn (som Varteig tilhørte) til Stortingsvalget. I sitt foredrag

var han innom flere emner, blant annet flertallstyre, forsvar, flaggsaken og folkeforsikring.

Søndag 6. oktober møttes Strømsæther og redaktør Lindal i Varden til en diskusjon av politiske spørsmål. Neste lørdag arrangerte Varteig Venstreforening i samarbeid med Varteig Yngres Avholdslag møte på Breidablikk. Også der var lensmann Strømsæther foredragsholder.

Valg på stortingsmenn fant sted mandag 21. oktober. I Varteig fikk Venstre 172 stemmer, Høyre og Frisinnede 52 stemmer og Sosialistene 42 stemmer. Selv om dette resultatet ga flest stemmer til Venstres kandidat, Strømsæther, fikk han ikke over halvparten av de avgitte og godkjente stemmene, og det ble derfor nødvendig med omvalg.

Ved omvalget fikk Venstre 216 stemmer, Høyre og Frisinnede 82 stemmer og sosialistene 66 stemmer.

Stortingsvalget 1912 Fra Wikipedia,

Majoritetsvalg, med to valgogmanger dersom nødvendig for å få absolutt flertall, brukes blant annet ved franske president- og parlamentsvalg. Dersom en kandidat får absolutt flertall (det vil si over 50 prosent av stemmene) allerede i første valgogmang, så har vedkommende vunnet valget. Dersom ikke, så holdes en ny valgogmang med de to kandidatene som fikk flest stemmer i første valgogmang

Stortingsvalget 1912 ble avholdt i tidsrommet 20. oktober til 11. november. Valget var et flertallsvalg i enmannskretser, et valgsystem som ble endret ved valget i 1921, da forholdstallsvalg ble innført. 123 representanter ble valgt inn på Stortinget, og valgets store vinner var Venstre som økte sin oppslutning med nesten 10 % og fikk 76 representanter på Stortinget. Valgdeltakelsen var på 65,9 %.

Mer om Varteig Venstre

Protokollen forsvant for godt

Ingrid Westgård har latt oss få tilgang på den siste kjente protokollen til Venstre i Varteig. Hennes svigerfar, Kristian Vestgård, ble valgt til formann i 1947, og den tilgjengelige protokollen ble påbegynt to år tidligere, umiddelbart etter frigjøringen. Alle partiets nedtegninger før krigen synes å ha gått tapt.

I protokollen står det: *"Lage (partilaget – red. anm.) har hvert avskåren får å holde møte, på grunn av Tyskernes her-setting av Norge den 9 April 1940, og den 20 September 1940 fikk lage befaling til å utlevere møteboka og kassaboka, samt opskrive alle medlemmene i 3 eksemplar som stod innskrevet i Venstrelaget, og dette ble gjort, og formannen Ole Hansen Bergby, var på Sarpsborg Polistasjon og leverte sakene. Etter frigjøringen den 7 Mai 1945 har vi spurt på Sarpsborg Polistasjon etter det som ble levert, men til svar at alt var sent til Oslo, og dermed forsvunnen får godt!"*

Kristian Vestgård.

Martin Folkestad var den siste

Møteprotokollen fra etterkrigsårene har sine siste innføringer i 1953. Venstre-laget i Varteig var imidlertid i virksomhet lenger. Ved kommunevalget både i 1955 og 1959 stilte Venstre liste og fikk inn én representant ved hvert av valgene – henholdsvis Oluf Bergby og Martin Folkestad.

Folkestad var utvilsomt Høyre-mann,

men i mangel på Høyre-liste stilte han for Venstre i 1959 og for Senterpartiet i 1963.

Valget høsten 1959 var siste gang Venstre stilte liste i Varteig, før det i 1991 ble valg til storkommunen og det igjen var mulig for vartingene å stemme på Venstre ved et kommunevalg.

En serie ordførere

Med unntak av omkring ett år, hadde Venstre i Varteig ordføreren sammenhengende fra 1910 og helt fram til 1935. Georg Nordengen var den siste, da han ble ordfører etter valgkuppet høsten 1931.

Peder Mørkeseth

Peder Mørkeseth sto for øvrig også på Venstres liste ved dette valget, men ble valgt inn på en samlingsliste da han ble ordfører etter valget i 1934. Da Mørkeseth ble ordfører igjen i 1945, var det for Arbeiderpartiet.

Venstre-ordførere før Nordengen var Jacob Nygaard (1910-1918, 1920) og Julius Lindemark (1920-31). Venstre hadde også ordføreren i mange år før Venstre-foreningen ble stiftet, gjennom blant andre Johan Sikkeland og Johannes Edvard Brusevold.

Julius Lindemark

Med oldefar fra Basken

Er du interessert i skiskyting? Da er sikkert Tarjei Bø et kjent navn. Og trolig også broren Johannes, som skal være et enda større talent med ski og gevær. Men visste du at guttene har en oldefar fra Basken?

Johan Henry Basken kom til verden på Valle 30. september i 1895. Til Basken kom han som baby, da foreldrene overtok farsgården.

Foreldre var Anders Hansen og Anne Margrethe Oliversen. Johan hadde også en to år eldre søster Olga Helene – født på Næs 19. juli i 1893.

Faren var født på Basken 28. august i 1863. Moren var fra Knatterud, født 22. oktober i 1866. Anne Margrethe dør allerede 7. april 1896, og Anders gifter seg igjen 16. oktober året etter med Maren Sofie Andersen, født på Lensebråten i Tune 18. januar i 1872.

Maren og Anders får barna:

Hedvig – født 05.10.1899

Asbjørn – født 30.04.1901

Ludvig – født 05.05.1905

Hans – født 30.05.1909

Bjarne – født 26.01.1913.

Maren Basken dør 27. september i 1942, Anders 30. august i 1945.

(Se mer om gårdshistorien på Basken i Inga for 1999.)

Johan Henry Basken – oldefar til skiskytterne fra Stryn. Bildet hentet fra Inger Louise Bergeruds bok "Slekt i øst og vest".

Bosetter seg i Vestre Aker

Johan gifter seg 15. juni 1920 med Gyrid Eikenes fra Stryn, født 11. august i 1894. De ble kjent med hverandre etter at Gyrid hadde fått tjeneste hos soknepresten i Varteig. Johan var utdannet verkøymaker og jobbet også som mekaniker. Familien etablerte seg i 1924 i nybygd bolig på Korsvoll i det som den gang het Vestre Aker. Gyrid og Johan får barna:

Margaret – født 25.12.1921

Arne – født 27.07.1923

Ivar – født 02.05.1925

Borghild Johanne "Boya" Basken var gift med Ivar, og hun har bare godord om sin svigerfar fra Varteig. – Han elsket barn, og både han og kona var aktive i kristenlivet på Korsvoll. Svigerfar fikk Kongens fortjenstmedalje for sin innsats i søndagsskolen, og han var også en pådriver i arbeidet med menighetshus, forteller "Boya".

Hun beretter også om god kontakt og flere turer til Varteig og Basken, særlig mens svigerforeldrene levde.

Gyrid dør 30.09.1970, ektemannen Johan 31.01.1973.

Til Stryn

Vi skal følge Gyrid og Johans eldste barn Margaret. Hun hadde under deler av krigen bodd hos sine besteforeldre i Stryn, og der hadde det oppstått søt musikk mellom Oslo-jenta og stryningen Rasmus Olai Bø, født 22. august i 1916.

Grossister i OL- og VM-gull

Tarjei Bø har, trass i sin unge alder, forsynt seg godt fra gullfatet i de store mesterskapene. Han har stafettgull fra OL i Vancouver i 2010. I VM i Khanty-Mansijsk i fjor tok han gull på både stafett, mix-stafett og 20 km. Stafett-gull ble det også på Bø under VM i Ruhpolding i år. I fjor vant han også verdenscupen sammenlagt, som en av de yngste gjennom tidene.

Johannes Thingnes Bø tok gull i sprint og sølv i jaktstart under junior-OL i fjor. Fra junior-VM i år kom han hjem med tre gull – i sprint, fellesstart og stafett.

Margaret og Rasmus gifter seg 18. september 1948 og tar over slektsgården på Bø i Stryn. De får tre barn:
Anne-Grete – født 30.08.1949
Reidun – født 31.12.1951
Klemet – født 09.05.1957.

Overtar gården

For å komme fram til skiskytterbrødrene Tarjei og Johannes, går veien om yngstebarnet Klemet. Han gifter seg 31. juli 1982 med Aslaug Thingnes fra Vevring i Sunnfjord, født 2. januar 1957.

Aslaug og Klemet har drevet som gårdbrukere, men har også hatt arbeid utenfor gården – henholdsvis som fysioterapeut og som bygningsarbeider. Klemet Bø forteller at de nå har sluttet med husdyrhold.

Aslaug og Klemet har fem barn:

Rasmus Endré – født 01.07.1983
Martine – født 19.06.1985
Tarjei – født 29.07.1988
Johannes – født 16.05.1993
Gaute – født 31.07.1997.

Det er en idrettsglad familie på gården i Stryn, men det er Tarjei som så langt har utmerket seg i verdenseliten i skiskyting. De som har greie på sånt, mener imidlertid at Johannes kan bli vel så god – bare han får noen år til på baken. I våres ble det kjent at også Johannes skal på det norske skiskytterlandslaget.

Og vi kan glede oss over solide røtter til Varteig og Basken.

Kilder:

Kirkebøker
"Slekt i øst og vest" (Inger Louise Bergerud – 1992)
Muntlige kilder: Klemet Bø og Borghild Johanne "Boya" Basken

Tarjei Bø (t.h.) er i verdenseliten i skiskyting. Broren Johannes Thingnes Bø spås en enda større karriere med ski og gevær.

Kjentfolk med Varteig-røtter

Det er morsomt å kunne konstatere at gode Varteig-gener vokser og trives også utenfor bygdas grenser. Som eksempelvis med skiskytteren Tarjei Bø og broren Johannes, med oldefar fra Basken.

Vår tanke er å gi deg én kjendis med solide Varteig-røtter i hvert Inga-hefte i årene framover.

Det værste Meenføre og bresværligste Veyr

I 1752 ble det fastsatt nye datoer for avholdelse av bygdeting i Varteig. For, som det står i "Anordningen" fra kong Fredrik V, at man skulle unngå "det værste Meenføre og besværligste Veyr" som "sædvanligen indfalder".

Uframkommelig føre og dårlig vær håpet man å unngå ved at skatte- og saketinget (sake – innkreving av bøter) for Tune og Varteigs vedkommende ble fastsatt til 1. mars for vårtinget og 11. oktober for høsttinget.

Datoen for sommertinget måtte også endres. Ikke på grunn av vær og føre, men fordi "Mosse og Onsøe Fogderier" var blitt slått sammen til ett. For at fogden og "Vore Betientere" skulle kunne rekke sommertinget i begge fogderiene, ble tidspunktet for ting i Varteig satt til

11. juli.

En slik forandring ville lette "den Tingsøgende Almue saa og Vore Betientere udi deres Reyser til og fra Tingene".

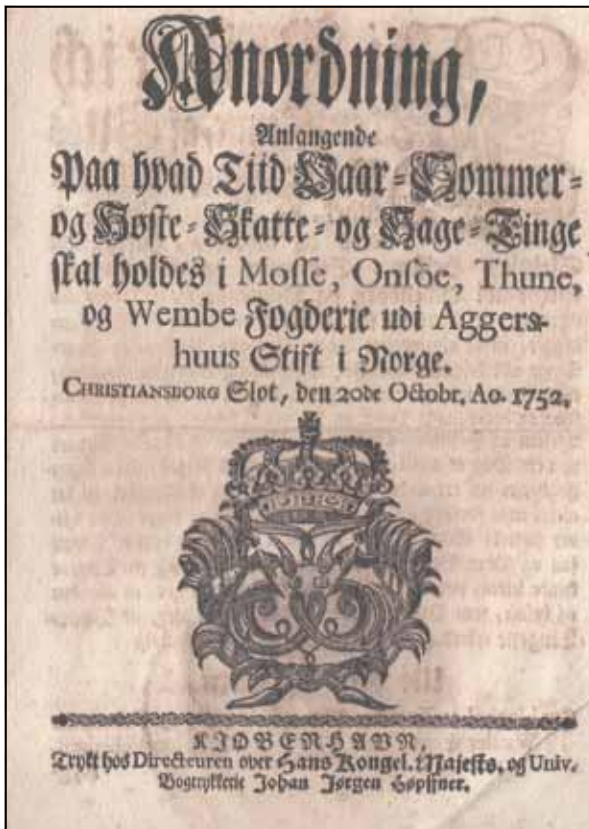
Med kongens segl

Det er mange kuriositeter du kan snuble over på et loppemarked. Det fikk i alle fall Terje Bergby erfare, da han var innom et loppemarked i Sarpsborg.

Blant mangt og mye fant han altså "Anordningen", "givet paa Vort Slot Christiansborg udi Vores Kongelige Residentz-Stad Kiøbenhavn den 20de Octobris Anno 1752", trykket hos "Directeuren over Hans Kongel. Maiestets. og Univ. Bogtrykkerie Johan Jørgen Høpffner", og med den dansknorske kong Fredrik Vs segl.

I vakker gotisk skrift står det:

"Vi Friderich den Femte, af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmarsken, Greve udi Oldenburg og Delmenhorst, Giøre alle vitterligt . . ."

Forsiden på den kongelige "Anordning" fra 1752 som regulerte tidspunktene for bygdetingene i blant annet Varteig.

Ting- og Tægte-Dag

"Anordningen" fra Christiansborg Slott, "Under Vores Kongelige Haand og Signet" regulerer også hva som skal gjøres dersom de fastsatte datoer faller på søn- eller helligdag:

"Da skal nestpaafølgende Søgne-Dag derefter være rette Ting- og Tægte-Dag" (ting- og rettsdag).

Meldingen fra øverste hold i København avsluttes slik:

"Og byde Vi hermed og Allernaadigst befale Vores Vice-Stattholder, Grever, Stiftbefalingsmænd, Friherrer, Amtmænd, Laugmænd, Præsidenter, Borgemestere og Raad, Fogder og alle andre, som denne Vores Anordning under Vort Cancellie-Seyl tilskikket vorder, at de den paa behørige Steder, til alles Efterretning strax lader læse og forkynde."

Tre tingsesjoner

Fylkeshistoriker Sven G. Eliassen forteller at skatte- og saketing som regel fant sted på ordinære bygdeting. I 1634 ble tingsesjonene lovregulert. Først til månedlige tingmøter, senere til to eller tre ganger i året. Derav navnene vår-, sommer- og høstting.

Senere kom det flere nye bestemmelser, og på slutten av 1700-tallet var det igjen månedsting, men da vanligvis med hele sorenskriveriet som nedslagsfelt.

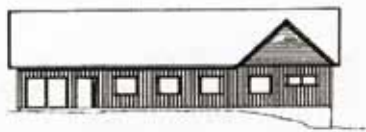

Terje Bergby som fant "Anordningen" på loppemarked.

Bygdetinget ble avskaffet i 1927

Reformer gjennom hele 1800-tallet reduserte bygdetingenes betydning. I 1790-årene ble rettergangen effektivisert, blant annet med påbud om ekstrarett i alle straffesaker. Opprettelsen av forlikskommissjonen tok også over svært mange av de sakene som tidligere lå under bygdetinget. For Varteig finnes det utførlig protokollasjon over "Forligelses Commissionen" tilbake til 2. august i 1864. Kommisjonen besto av sokneprest Anders Andersen og ordfører Christen Rasmussen Furuholmen, og her fikk man til behandling alt fra utestående fordringer og grensetvister til farskapssaker.

Bygdetinget ble formelt avskaffet i 1927.

Skogly Høvleri

Inneh.: Terje Holene
1735 Varteig
Telefon 69 13 13 43

- Vanlig trelast
- Listverk
- Profilerte spesialoppdrag
- Paneler

Mandag - torsdag 07⁰⁰ - 17⁰⁰, fredag/lørdag stengt.

Søskenflokken fra Kokkim

Kokkim gnr 3015, bnr 6, 7, 8 og 10

Denne Kokkim-gården oppsto som eget bruk i 1850, da tre brødre delte Vestre Kokkim mellom seg. Første splittingen av foreldregården fant sted i 1846, og fire år senere ble det ytterligere en deling.

Om Kokkim skriver Olav Spydevold i Varteigboka av 1956:

"I Rødeboka sies i 1397 at Varteig prestebol eier 1 øretugsbol i Kokhæimi."

Navnet Kokhæimi var tydeligvis i bruk for mer enn 500 år siden. Navnet har siden vært forandret til Kokheim og sist til Kokkim.

Navnet kan muligens være sammen-satt av "kok", som ble brukt om leir-kladder – kalt leirkok – og var velkjent i dette området hvor jordsmonnet vesentlig består av leire. Navnet vil da kunne være utledet av "leirheim".

Navnet Kokkum, som autoritære

Gårdstunet på Kokkim ca 1953. Forfra ser vi skjulet, fjøset, låven, hønehuset og bikubene. Utedoen er skjult bak hønehuset. Videre hovedbygning og bryggerhus. I bakgrunnen ser vi Gryte-gårdene. Fra h. gårdene til Arne Grythe, Ole Grythe (bak), Olaf Tomta og Georg Grythe. Bygningene på gårdene til Ole og Georg Grythe er revet.
Foto: Ole Kokkim.

Kokkim – fra én til åtte gårder

Kokkim – gårdsnummer 3015 – startet som én gård. Første delingen i et østre og vestre Kokkim skjedde trolig midt på 1600-tallet.

Etter hvert ble det åtte gårdsbruk. Vestre Kokkim besto i tillegg til gården som her presenteres, også av 3015/5 og 3015/9 – som senere ble slått sammen til ett bruk. Også Stærtopp, 3015/12, er skilt ut fra Kokkim. Øst-Kokkim er 3015/1.

Under Kokkim lå også vestre og østre Kokkimbråten (henholdsvis 3015/2 og 3015/15). Til østre Kokkimbråten hører også 3024/1. Åttende og siste bruket var Berger – 3015/13. I sin tid var også Hestehagen en husmannsplass delt under Kokkim (3015/3 og Gryte (3016/17).

*Gårdstunet på Kokkim slik det framstår i dag – med bebyggelsen i Grytekroken i bakgrunnen.
Foto: Øistein Bøe*

myndigheter vil bruke, har ikke sin opprinnelse fra området, men må være hentet utenfra.

Vestre Kokkim

Gnr 3015, bnr 6, 7, 8 og 10, som her omtales, er del av Vestre Kokkim. Den er skilt ut fra en eiendom som opprinnelig også omfattet blant annet Østre Kokkim og Kokkimbråten. Denne gården skal ha vært i Gryte-ættens eie. På 1600-tallet skal Gryte-folkene gjentatte ganger ha prosedert om den.

Gården utgjorde i 1723 og i 1801 to bruk, østre og vestre, men i 1838 var det fire bruk og i 1903 i alt fjorten bruk og parseller.

Gården deles

Vestre Kokkim eides av John Amundsen og Marthe Enersdatter. Marthe var født på Kokkim i slutten

av 1780-tallet, mens John var fra Rakkestad og født i 1756. Marthe og John fikk datteren Anne (gift med Christen Larsen Bøe), samt sønnene Eilert, Amund og Hans Petter.

Da John døde i 1833, ble gården drevet videre av enken og sønnene. Marthe dør imidlertid i 1844, og da blir foreldregården delt mellom de tre brødrene.

Eilert kjøpte det som i dag er bruksnummer 9 i 1846, mens brødrene Amund (bnr 5) og Hans Petter delte den resterende gården i 1850. (Omtale av Kokkim bnr 5 og 9 kommer neste år.)

Vi følger her eiendommen til Hans Petter Johnsen. Hovedbølet er bruksnummer 6, mens de tre øvrige bruksnummerene er parseller lagt til gården. Bruksnummer 7 eides i 1865 av Arne Eilertsen, en nevø av Hans Petter, men ble på 1880-tallet overdratt til onkelen.

Barn omkom i brann

Ut fra muntlige overleveringer på Kokkim skal det ha vært et enkeltstående bolighus ikke langt fra tunet på gården. Helt fram til for få år tilbake kunne man se fordypningen i bakken der kjelleren hadde vært.

Bosettingen her kan ikke fanges opp verken i folketellinger eller andre dokumenter, men historien om boligen lever på grunn av en tragisk brann. Omstendighetene omkring brannen vet man ikke lenger, men boligen tok fyr og et barn omkom i flammene.

Siden ble ikke huset gjenreist.

Skulle skjerme døtrene

I Kullerudbekken sto det et kvernhus hvor det på slutten av 1800-tallet var samdrift med Kullerud og Kokkim. Sommerfjøset på Kokkim sto på Kvernhusløkka, og døtrene på gården – Anne Marie, Maren og Karen – var populære blant kvernhus-kara når de kom for å melke.

Dette likte far Hans Petter dårlig, og derfor flyttet han sommerfjøset lenger opp på åsen der det står den dag i dag.

Dermed fikk jentene fred for mannfolkene på kverna, men det var kanskje en skjebnens ironi at ingen av de tre søstrene ble gift.

I Inga 2010 beskrives forøvrig kvernene i Kullerudbekken. Det er på det rene at Kullerud og Kokkim opprinnelig hadde hvert sitt kvernhus. Rundt 1870 ble imidlertid Kullerudkverna i ustand, og derfor ble det en viss samdrift om én kvern for Kullerud og Kokkim.

Hans Petter Johnsen fikk skjøte på eiendommen av arvingene i 1850, tinglyst 7. februar året etter. Salgssummen ble satt til 282 spesidaler og 60 skilling.

Flyttet bygningsmassen

Den gang lå husene på gården omkring 100 meter vest for den nåværende bebyggelsen. Men i 1880 ble nåværende våningshus oppført og uthusene flyttet i samme tidsrommet.

Ved bakkeplanering ble de gamle hustuftene fjernet. Bare noen gamle epletrær og tuftene etter en jordkjeller er å se som minner om gammel tid.

Hanspetter-døtrene

Hans Petter Johnsen ble født på

Vestre Kokkim 29. februar i 1826. Han giftet seg 2. mars i 1855 med Andrine Jacobsdatter Gryte. Andrine var født i Rakkestad 9. mars i 1830, som datter av Anne Andersdatter Brekke og Jacob Amundsen Grav.

Andrine og Hans Petter fikk tre døtre: Anne Marie – født 2. juni i 1855. Gravlegges 1. september i 1931.

Maren Johanne – født 18. desember i 1857. Gravlegges 11. juli i 1908.

Karen – født 23. mai i 1861. Gravlegges 7. juni i 1931.

Da Hans Petter dør 1. april i 1896, fortsetter enken og døtrene å drive gården. Andrine dør 7. august i 1914 og Hanspetter-døtrene, eller tøsene som ugifte jenter ble kalt på den tiden,

Mor og datter Andrine (t.v.) og Karen Kokkim med en kalv de hadde fraktet til byen med "Krabben". Til høyre Anders Grythe. Bildet er tatt omkring 1910. Historien forteller at kvinnene skulle levere kalven hos slakter Skjøren. Kurven som Andrine bærer, kaltes en "snik", og er fremdeles i familiens eie. Bemerk at Anders er barbeint.

Foto: Ukjent. Alle gamle bilder tilhører forfatterne

Forlovelsesbilde av Anna Spydevold og Edvard Tomta. De giftet seg i 1928. Foto: Solberg

fortsatte gårdsdriften. Alle tre døtrene forble ugifte.

Anna og Edvard overtar

I året 1928 skulle Edvard Tomta (født 16. sept i 1900) og Anna Spydevold (født 1. sept i 1901) gifte seg, og hadde ønske om å få seg et gårdsbruk.

Som fjern slektning hadde Edvard vært behjelpelig på Kokkim i onnetider. Hanspetter-døtrene var nemlig søskenbarn til Edwards mor Andrine.

Så en søndag tok Anna og Edvard seg en tur over åsen fra Tomta og så Kokkim.

Anna sier: Dette var nå et pent sted, her kunne det gått an å bo.

Edvard grep tanken og fikk kjøpt Kokkim uten Annas viten. Under

påfølgende besøk til Anna på Spydevold kunne han meddele: "Nå har jeg kjøpt stedet du sa at det gikk an å bo!"

Eiendommen var den gang på ca. 280 mål skog og ca. 20 mål jord.

Beboelsesrett

Maren var jo død allerede 20 år tidligere, og søstrene Anne Marie og Karen begynte å dra på årene. Tiden var inne for et eierskifte.

Skjøte ble skrevet 13. april i 1928, og tinglyst to uker senere. Kjøpesummen ble satt til 17.000 kroner, hvorav 1.000 kroner for løsøre.

I skjøtet heter det:

"Sælgerne har for sin levetid forbeholdt sig fri og uhindret beboelsesret til en av kjøperen nyopførendes stuebygning, indtil bygningen er færdig har de ret til at bebo hovedbygningens kjøkken og dagligstue. Videre skal sælgerne vederlagsfrit ha den fornødne ved."

Fire gode år

Edvard tok sertifikat i 1923. Førerkortet er fremdeles i familiens eie. Han skal i en periode ha kjørt lastebil og buss, sannsynligvis for Ole Gressløs. Men nå skulle han bli selveiende

Edvard og sønnen Ole har slått seg ned på et kyllingbur på gårdstunet. I bakgrunnen ser vi hestevandringa, for øvrig laget av Edvard. Bildet er tatt omkring 1940.

Foto: Asbjørn Rogndalen.

90 øre sneset på torget

Anna Tomta sikret en viktig del av inntektsgrunnlaget med sitt torgsalg. Etter krigen kunne hun få fem kroner for et lass tørr bjørkeved. En kilo kjernet smør fikk hun kr. 2.50 for, mens et snes egg innbrakte 90 øre.

Anna og ungene var også kløppere til å plukke markblomster og binde i flotte buketter. Det gjaldt både blåveis og liljekonvall. Søskenene husker godt at moren kom hjem fra torget en dag og oppstemt kunne fortelle at ”i dag fikk jeg forsyne meg en krone buketten”.

gårdbruker.

Anna og Edvard fikk fire gode år med hardt arbeid på Kokkim. Han fikk bygd bryggerhus til de to gamle som levde på kår, slik de var blitt enige om ved overdragelsen.

For å få tilleggsjord, drev Edvard nybrott og økte det dyrkede arealet med ca. seks mål.

Sommeren 1932 ble imidlertid Edvard plutselig angrepet av kronisk leddgikt. Han ble aldri ordentlig arbeidsfør igjen.

Anna måtte etter den tid stå alene med ansvaret for gårdsdrift og familie. Det var nok trange tider, avdrag, renter og kommuneskatt måtte betales. Sykekassen sto de ikke i, så utgifter til lege og medisiner måtte de selv finne penger til uten hjelp fra noen – slik det var i den tiden.

Søskenflokket på Kokkim

Edvard døde 13. januar i 1945, 45 år gammel. Anna og Edvard hadde da fem barn sammen:

*Familiebilde tatt omkring 1937, før minstebarnet Ole var født. Fra venstre ser vi Agnes, Anna, Aslaug, Edvard med Solveig på armen, og Dagny.
Foto: Ukjent.*

Agnes – født 9. desember i 1928.

Dagny – født 17. april 1930.

Aslaug – født 12. juni 1932.

Solveig – født 9. september 1935.

Ole – født 21. mai 1938.

Gårdsdrift og torghandel

Naturalhusholdning og torghandel ble redningen for Anna og barna. Smør, egg og andre gårdsprodukter, samt salg av juletrær og markblomster, ble inntektskilden.

På det meste var det fire melkekuer, tre ungdyr, hest og gris på fjøset.

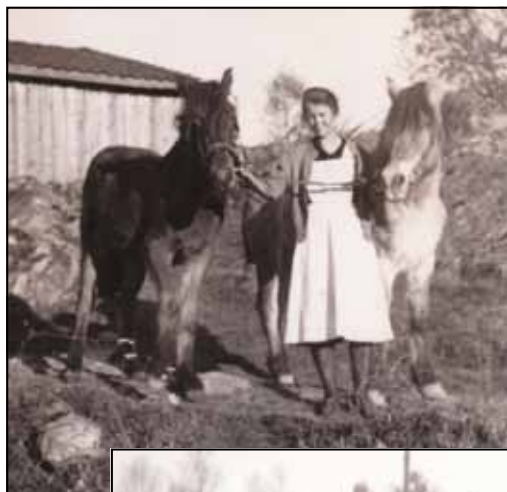
Før melketransporten til Sarpsborg-meieriet kom i gang først i 1947 ble melka separert, kjernet og ystet på kjøkkenet, som var vanlig i utkantstrøk på den tiden.

Ovaskogs lå avsides til før krigen. På den siste strekningen fra kirken og opp var det kjerreveger som førte fram

Mye benyttet som kokke

Anna Tomta var en allsidig og hardt arbeidende kvinne. I tillegg til gård og barneflokk, tok hun ofte på seg å være kokke når det ble holdt selskaper i området. Mange var de konfirmasjoner og brylluper der Anna ble hyret inn for å koke.

Anna med Gamleblakka og unghesten Felix som hun senere byttet bort mot en fjording. Bildet er trolig tatt i 1946. Foto: Ukjent.

Over: Anna Kokkim fotografert hjemme på Kokkim omkring 1968.

Foto: Ragnvald Lunde.

Anna fotografert på gårds-tunet på 1950-tallet, med melkebøtte og i følge med katten Rose. Foto: Ukjent.

til de øverste gårdene. Hest og vogn var framkomstmiddelet når korn skulle fraktes til mølla og varer til torget i Sarpsborg.

”Krabben” ble også brukt, noe som bildet av Andrine og Karen kan fortelle, da de fraktet en levende kalv med ”Krabben” til slakteren i byen.

Vann fra gårdsbrønnen

Vannforsyningen var som for de fleste dekket ved bæring fra gårdsbrønnen til dyr og hushold. Hvor mange koliforme bakterier pr. milliliter dette vannet inneholdt, skulle det vært moro å vite, og ikke minst forevist dagens helsemyndigheter.

Men ingen ble så vidt kjent syke av det, ei heller av det yrende dyrelivet som først kom til syne i renvannsbøtta på kjøkkenet etter at det ble innlagt elektrisk lys i 1948.

I 1952 ble det ved hand gravd en fem meter dyp brønn på Kokkim. Nils Gressløs var primus motor i dette arbeidet, med god hjelp fra Ole og Solveig. Brønnen sto imidlertid ikke til forventningene, så i 1967 ble det grunnboret etter vann.

I første halvdel av 1950-tallet ble boligen restaurert og man fikk kjeller under halve huset, samtidig som det ble lagt inn vann. I kjelleren ble det installert vannklosett og badekar.

Byttehandlet med taterne

På Kokkim var det som regel én hest. Midt på 1940-tallet hadde Gamleblakka begynt å dra på årene, og det var behov for å sikre seg ny hest. Anna kjøpte derfor Felix – en bra unghest, men så vilter at ungene ikke klarte å håndtere den.

En dag kom et taterfølge forbi, og Anna benyttet anledningen til å gjøre en byttehandel. Med 800 kroner i mellom fikk hun en fjording mot at taterne fikk Felix. Det viste seg å være en kjempehandel. Dokka lot seg håndtere av både små og store, og var på gården fram til 1956.

Anlegget sto ferdig godkjent i 1957. Nå ble nok utedoen fortsatt mye brukt, men spesielt vinterstid var det godt å ha toalett innomhus.

Kjelleren ga også muligheter for oppbevaring av poteter, grønnsaker, melkeprodukter etc. Dette innebar naturlig nok en stor lettelse for Anna i sitt arbeid, som tidligere måtte bruke jordkjelleren som lå rundt 150 meter fra gårdstunet.

På hodet i råka

Om vinteren ble det hogd ei råk i isen på brønnen for å få heist opp vann med bøtta. Ettersom vinteren gikk, sank vannstanden og det ble etter hvert ganske langt ned til vannet. Det hendte

seg at det oppsto en luftlomme mellom isen og vannspeilet, noe som Anna fikk erfare.

Da hun en kald dag på senvinteren 1946 eller 1947 skulle strekke seg ned etter ei vannbøtte, bar det seg ikke bedre til enn at hun stupte på hodet ned i råka, som ikke var større enn at en akkurat klarte å velve ei bøtte.

Og der sto hun opp ned som en kork i råka, med armene fastlåst uten mulighet for å komme opp. Hun fortalte siden at hun hadde ropt på hjelp så lenge hun orket, men til sist måtte hun la seg gli ned i det mørke, kalde vannet, under halvmeter-tykk is.

Det var neppe mer enn 20 cm mellom isen og vannspeilet, men det var en tilstrekkelig luftlomme til at hun fikk pustet. Til sist fant hun hullet i isen og kom seg opp. Det var

Fem barn fikk sin oppvekst på Kokkim. Her ser vi fra venstre Agnes (Eidstuen), Dagny (Lunde), Aslaug (Lillejordet), Solveig (Prangerød) og Ole (Kokkim). Bildet er tatt ca. 2008.

Foto: Ragnvald Lunde.

knappt én meter mellom isen og bunnen, noe som også bidro til hennes berging.

Av minner vi barna har fra den tiden, vil vi aldri kunne glemme det mennesket som kom inn fra snø og kulde med vannet silende fra klærne, blodig og tilsmurt av leire og ropende på hjelp.

Det gikk nok noen dager før mor kom over sjokket.

Rokken gikk

Av gode minner for oss barna er det nok mange, men duren fra rokken som hørtet lenge etter at vi hadde gått til sengs er uforglemmelig.

Det var garn til strømper, votter og lignende, som ble produsert etter at kveldsstellet og husarbeidet var unnagjort.

På vinteren sto veven oppe i bryggerhuset. Der ble det vevd ryer, men også et møbelstoff av selvdyrket lin, som hun vant premie for på en husmorutstilling.

Ole overtar

Husdyrholdet på Kokkim ble avsluttet i 1965 og jorda ble bortforpaktet.

Sønnen Ole overtok eiendommen i 1974, men Anna forbeholdt seg rett til å disponere begge beboelseshusene. Hun ble værende alene på gården til 1982, da hun flyttet til Vartun. Etter den tid har det ikke bodd noen fast på gården, men den har blitt flittig benyttet som samlingssted for familien.

Jorda har hele tiden vært i bruk av forpaktere, men etter hvert som landbruksmaskinene er blitt større, har nok det totale antall dekar skrumpet. Åkerlappene har blitt rundere i formen, og nybrotta som Edvard ryddet for ca. 80 år siden har nok skogen tatt tilbake, men steingjerder og røyser står der fremdeles som vitner.

Anna døde på Tingvoldheimen 2. august i 1987.

Kilder:

Olav Spydevolds "Varteig – en liten bygds historie" (1956)

Kirkebøker

Folketellinger

Tinglyste dokumenter

Muntlige kilder

Sommerfjøset som Hans Petter Johnsen flyttet for at døtrene skulle få fred for mannfolkene på kvernhuset. I døråpningen ser vi søstrene Dagny og Aslaug. Bildet er tatt omkring 2000. Foto: Ragnvald Lunde.

Stærtopp gnr 3015, bnr 12

Stærtopp ble skilt ut fra Vestre Kokkim i 1860. Skyldsettingen ble tinglyst 3. desember dette året, og et halvår senere får Christen Rasmussen Furuholmen skjøte på eiendommen.

Christen Rasmussen var født på Kongsrud 9. mai 1818 (se Inga 2008), og etablerte seg på Furuholmen i 1842. Han var en betydelig størrelse i bygda. Allerede i 1846 ble han første gang valgt inn i herredsstyret for Tune, som den gang også omfattet Varteig.

Han var sentral i arbeidet med å få skilt ut Varteig som egen kommune, og var Varteigs første ordfører fra 1861 til han i 1873 ble lensmann. Christen Rasmussen Furuholmen var også bestyrer ved tømmerlensa på Furuholmen. Han døde 25. april 1881.

Sagbruk i bekken

Christen Rasmussen hadde nok aldri tanke på å bosette seg på Stærtopp.

Christen Rasmussen Furuholmen hadde eierinteresser i Stærtopp fra 1860.

Eiendommen var imidlertid interessant – ikke minst på grunn av mulighetene som Kullerudbekken bød på.

Her var det nemlig både møller og sag. Enda i dag kan man på Stærtopps grunn se røsene etter et sagbruk, og i Stærtoppshavna er det rester av hustuftene etter en bolig – trolig sagmesterens bopel. Litt lenger opp i

Stærtopp fotografert i 1927. Bildet er tatt sørfra og viser våningshuset til venstre, og deretter fjøset (låven synes ikke) og et uthus. Bildet beretter om et veldrevet bruk med pene hus der ressursene ble utnyttet – jamfør hesjene i dalbunnen. Fotograf: Ukjent. Bildets eier: Margrethe Berg.

Skjøte fra 31. mai i 1861, da Christen Rasmussen Furuholmen gjorde handel i boet etter Amund Johnsen Kokkim.

bekken var det både møller og flishøvel.

Derfor så nok Rasmussen at eiendommen var verd sine 300 spesidaler, hvilket var kjøpesummen da han 31. mai 1861 fikk skjøte i boet etter Amund Johnsen Kokkim.

Amund hadde eid bruksnummer 5 i Kokkim, men var død 6. april 1860 – 46 år gammel. Enken på dette Kokkim-bruket var Pernille Marie Nielsdatter Skaen, som to år senere giftet seg igjen med Erik Paulsen fra Halvorsrød i Tune.

Fra "Høgelien"

Christen på Furuholmen hadde eierinteresser i Stærtopp i drøyt ni år, idet han 30. juli 1870 solgte videre for 420 spesidaler.

Ut fra tinglysinger og folketellinger på 1860-tallet kan det tyde på at flere kan ha hatt andeler i eiendommen. Muligens fordi det kan ha vært forskjellige interessenter i selve gårdsbruket og i sagbruksdriften i StærtoppHAVNA.

Dessuten har det utvilsomt vært to bopeler til det som i dag er Stærtopp – nemlig en bolig i StærtoppHAVNA i tillegg til gårdsbebyggelsen.

I 1865 står i alle fall Edvard Olsen som selveier, selv om Christen Rasmussen Furuholmen fortsatt eide "andeler i Kokkim".

Edvard var for øvrig ikke mer enn 17 år da han står som "gaardbruger" på Stærtopp. Han var født 10. april 1848. I kirkeboka står det at han kom til verden på Tomta under Storebøe, men trolig er det på HøkeliA. Foreldrene Helene Evensdatter fra Tomta og Ole Andersen fra Båserud (født på Engebråten i 1818) hadde nemlig året før fått kjøpe "Høgelien" for 200 spesidaler av Helenes foreldre på Tomta. Før Edwards foreldre overtok, hadde HøkeliA vært husmannsplass under Tomta.

Edvard Olsen eide Stærtopp midt på 1860-tallet. Dette bildet er tatt omkring 1880. Fotograf: Ukjent. Bildets eier: Knut Bøe

Stærtopp – å sterte opp

Dessverre er ikke navnet Stærtopp med i stedsnavnboka for Varteig som kom for to år siden. Derimot har professor og navnegransker Tom Schmidt i ettertid hjulpet oss med en mulig navneforklaring.

Han mener navnet kommer av "å sterte" – som betyr å ta i, anstrenge seg, stramme hestetømmene. Terrenget ved Stærtopp underbygger den forklaringen.

Han sammenlikner navnet Stærtopp med andre imperativnavn, altså et verb i bydeform og et adverb. Som eksempelvis Rykkinn på Lundetangen og Snappopp under Vestgård. Derimot har han mindre tro på at Stærtopp-navnet er avledet av "sterkt (bratt) opp".

”Hva hun ropte, fikk vi ikke tak i”

Ole Kullerud (1918-1996) har i sine nedtegninger også skrevet om Emilie Bøe. Det dreier seg om Emilie Marie Olsdatter, født på Høkeli 26. juli 1856 – men med oppveksten sin på Stærtopp der brødrene Edvard og Arne var gårdbrukere.

Emilie bodde også på Oppstu-Kokkim. Ole skriver: ”Hun kunne gå innover langs bekken, stoppe på Havnehølene og rope. Hva hun ropte, fikk vi ikke tak i, i hvert fall ikke vi ungene. Det var helst om kvelden hun oppførte seg slik. Hva som hadde hendt henne i ungdommen fikk aldri vi unger vite.”

Rundt forrige århundreskifte var Emilie husholderske for broren Edvard på Nordstu-Bøe. Hun døde 16. mars 1921.

Med søsken og foreldre

Sammen med Edvard på Stærtopp bor også foreldrene Helene og Ole, samt søsknene Elen Sophie (17.12.1844-15.10.1877), Arne (06.01.1853-12.09.1918), Maren (24.03.1854-05.03.1883) og Emelie Marie (26.07.1856-16.03.1921).

Edvard hadde for øvrig ytterligere to søsken, men de døde som små – nemlig Arne (28.08.1846-23.01.1851) og Olaves (03.04.1850-09.01.1851).

Elen Sophie ble gift med Arne Eilertsen, som da var på Framstu-Kullerud (se Inga 2010), Arne og Maren kommer vi tilbake til, mens Emelie Marie forble ugift.

Enkemann 27 år gammel

I 1865 jobbet både Edvard og faren Ole i lensa, og på bruket hadde de to ”store kveg” og hest.

Edvard ble gift første gang 22. april 1870 med Marte Marie Mathisdatter Lunde. Hun var født 27. september 1848 som datter av Ellen Marie Olsdatter Stubberud og Mathis Amundsen Lunde.

Marte Marie og Edvard får datteren Maren Helene 25. september 1870. Jenta dør av kikhoste halvannet år

gammel, 4. mars 1872. Moren dør selv av tæring 29. mai 1875. Da bor hun og Edvard på Kullerud. Som enkemann 27 år gammel fortsetter Edvard å bo hos svogeren Arne Eilertsen på Framstu-Kullerud, men gifter seg igjen 6. desember 1878 med Andrine Syversdatter Kongsrud (datter av Marthe Kristine Christoffersdatter fra Brenne og Syver Rasmussen Kongsrud). Andrine var født 9. mai 1846.

I 1880 kjøper Andrine og Edvard Nordstu-Bøe (3028/11) og etablerer seg der. Andrine og Edvard fikk datteren Martha Kristine, født 5. februar 1882. Andrine dør på Bøe 29. desember i 1885, Edvard 9. juni i 1933.

Broren overtar

Edvard flytter fra Stærtopp når han gifter seg i 1870. Samme år – 30. juli – får broren Arne skjøte på eiendommen for 420 spesidaler. Som en liten tidskoloritt kan nevnes at det i skjøtet etter Arnes navn står ”m.p.P.” – med påholden penn.

Arne Olsen var født på Høkeli 6. januar 1852. Han ble 4. februar 1876 gift med Maren Olsdatter. Maren var født i Rakkestad 1. juni 1846, men had-

Et håndslag var nok

Rikard Andersen og kona Maren overtok Stærtopp etter Richard Eriksen og kona Inger Marie. Trolig skjedde det i 1898, definitivt senest i 1900.

Skjøtet hvor Stærtopp ble overdratt fra Richard E. til Rikard A. ble imidlertid ikke skrevet før 25. juli i 1904. Vi er tilbake i en tid hvor et ord var et ord, og en handel ble beseglet med et håndslag

de sin oppvekst på Øvre Morthaugen.

Ved folketellingen i 1875 består husstanden på Stærtopp av Arne, søsteren Emelie og foreldrene Helene og Ole.

På slutten av 1870-tallet flytter Maren og Arne til Stenkleven (22/1 – nå 252/1 i Rakkestad) og fikk skjøte på den gården i 1886. Arne døde 12. september 1918, og året etter ble Stenkleven solgt til Emma og Peder Lunde. Maren og Arne fikk i alle fall barna Ole (født i 1878), Olaves (1880), Hilmar (1884), Arnt (1886) og Edvard (1888). Edvard dør for øvrig på Stenkleven i september 1933.

Svoger overtar

Arnes foreldre Helene og Ole overtar Stærtopp når Arne og kona Maren flytter til Stenkleven.

Ole Andersen dør imidlertid 20. mai i 1878 og en svoger av Arne kjøper bruket.

Julius Amundsen overtar "Ole Andersen Kokkims Dødsbos eiende Andel af Kokkim" for 1400 kroner. Skjøte ble tinglyst 18. mars 1879.

Julius Amundsen var sønn på 3015/5 Kokkim, født 12. juli 1854 med Pernille Marie Nielsdatter Skaen

og Amund Johnsen som foreldre. 30. april 1880 gifter han seg med Maren Oline Olsdatter – som hadde hatt sin oppvekst på Stærtopp. Når Julius kjøper "eiende Andel af Kokkim", er altså dette i dødsboet etter svigerfaren. Sånn sett var ringen sluttet, ettersom det var faren til Julius som i 1861 solgte Stærtopp til Christen Rasmussen.

Maren og Julius får 16. juli 1881 datteren Anna, men hun dør allerede 13. oktober samme året. Selv dør Maren av tæring 5. mars 1883.

Julius gifter seg igjen 30. april 1885 med Anne Oline Nikolaisdatter. Hun var opprinnelig fra Ulvetangen i Skiptvet, men bodde på Furuholmen ved giftermålet.

Anne Oline og Julius kjøper i 1887 3012/7 Nedre Lunde. Samme året – 10. mars, mens de enda bor på Kokkim – får de datteren Karoline. (Se ellers Inga 2006 for omtale av Lunde.)

Halvbror overtar

3. juni 1890 tinglyses skjøte på Stærtopp som gjør Richard (Rikard) Eriksen til eier av bruket. Kjøpesummen er 1950 kroner.

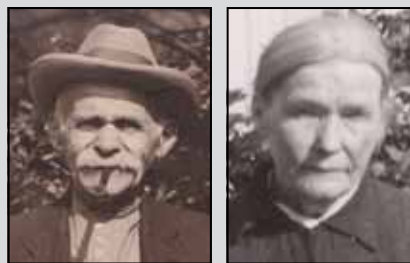
Richard er halvbroren til Julius, født

Gikk fra Knatterud til Stærtopp

Margrethe Berg husker godt at hun som jentunge midt på 1930-tallet gikk sammen med moren Alma fra Knatterud til Stærtopp for å besøke mormor Maren og morfar Rikard.

– Det var drøyt, turen tok mellom to og tre timer hver vei, minnes Margrethe. Veien gikk om Aarbu, Brenne, Vesle-Bøe, over Bøhaugen og Tomta, videre om Kokkims skolen til Kokkim. Det hun kanskje minnes best av alt på disse turene var alle grindene, og usikkerheten om hvordan dyrene på andre siden av grinda var mot fremmede.

Margrethe minnes også med stor glede overnattingsbesøkene hos besteforeldrene på Stærtopp, ofte i lag med søskenbarnet Rikard Brenne. Som unger flest ble det lek og moro hos besteforeldrene, men også deltakelse i husarbeid og onntider. Og hun ser levende for seg de svære ålene som morfaren fikk i Kullerudbekken.

Maren og Rikard fikk over 40 år på Stærtopp. Fotograf ukjent. Bildenes eier: Margrethe Berg.

Richard Eriksen Kokkim – senere bedre kjent som Richard Snoppestad – og kona Inger Marie kjøpte Stærtoptopp i 1890 og bodde her i sju år. Flere av barna ble født på Stærtoptopp.

Fotograf: Martha Bjerke.

Bildets eier: Kari S. Lunde.

6. januar 1863 som eldstebarnet til Pernille Marie Nielsdatter Skaen og Erik Paulsen Halvorsrød. Richard hadde 8. mai 1885 inngått ekteskap med Inger Marie Christensdatter Brenne. Hun var født 14. januar 1857 som datter av Anne Kristine Olsdatter (født på Skofteby) og Christen Christoffersen Brenne.

Inger Marie og Richard fikk seks barn:

- Anna Kristine født 20.06.1886 på Brenne. Gift med Henrik Antonsen. Overtok senere 3024/1 Snoppestad.
- Pauline Kristine født 18.02.1889 på Dueholen. Gift med Adolf Ekenes. Drev gård i Brunlanes
- Kristian født 06.02.1891 på Stærtoptopp. Gift med Jenny Dramstad og drev gården Bro i Skiptvet.
- Elise født 03.10.1893 på Stærtoptopp. Gift med Erik Lunde og drev 3012/10, 11 Lunde (se Inga 2006).
- Karoline født 29.09.1895 på Stærtoptopp. Gift med Arnt Lunde og drev 3011/5 Lunde (se Inga 2005).
- Torolf født 09.02.1899 på Snoppestad. Gift med Ellinga Hansen fra Brunlanes. Drev 3028/12

Rikard Andersen og kona Maren Oline er de som bodde lengst på Stærtoptopp. De kom hit trolig i 1898, og levde her til de døde i henholdsvis 1940 og 1944.

Det var Hilmar Handelsby som tegnet de to i 1904. Tegningene er i Brennefamiliens eie.

Bøhaugen, bygde senere bolig på Hafslundsøy.

Inger Marie og Richard kjøper i 1897 3024/2 Snoppestad, og ble stamforeldre til de senere generasjonene på denne gården. Inger Marie dør på Snoppestad 22. august i 1917, Rikard på Lunde 22. februar i 1942.

Rikard etter Richard

Når Richard (Eriksen) med familie flytter ut fra Stærtoptopp, er det Rikard (Andersen) og kona Maren Oline som flytter inn. Det er litt usikkert når dette skjer, men trolig kort tid etter at Inger Marie og Richard flytter til Snoppestad. I alle fall er de nye oppsitterne på plass i 1900, selv om skjøtet fra Richard til Rikard først ble skrevet 25. juli i 1904. Kjøpesummen var 2550 kroner.

Vi ser at svært mange av de forrige eierskiftene på Stærtoptopp var mellom nær slekt. Det var også en familielink mellom selger og kjøper i dette tilfellet. En søster av Inger Marie som selger (Anne Christensdatter Brenne) var nemlig gift med en bror av Rikard Andersen som

Ulike smi- og trearbeider etter Rikard Andersen. Bak ser vi en klokkehylle. Foran en kalveklave og to dørkroker, en kålekniv og to tømmerhaker. Haken til høyre ble aldri gjort ferdig. Eier av gjenstandene er Gunnar Kullerud. Foto: Øistein Bøe.

kjøper (Hans Christian Andersen).

Rikard Andersen var født på 3012/13 Lundeberget (se Inga 2006) 29. september 1867, som nummer ti i en søskenflokk på tolv. Foreldre var Anne H. Helgesdatter og Anders Olsen. Rikard ble 24. februar 1898 gift med Maren Oline Andersdatter. Hun var født 16. februar 1868 på Norddalen under Rognerud, med Helene Olsdatter og Anders Johannesen som foreldre. Oppveksten fikk hun imidlertid på 3015/9 Kokkim, et av nabobrukene til Stærtopp, ettersom moren Helene ble enke 18. april 1868 og giftet seg igjen med Johan Eilertsen Kokkim 3. mars i 1871.

Verdens snilleste reserve-bestemor

– Maren Oline var verdens snilleste menneske, og som en god bestemor for oss, forteller Dagny Lunde, født på Kokkim i 1930.

Hun har bare pent å si om både Rikard og Maren Oline på Stærtopp. – Rikard var imidlertid av de fåmælte, så vi ungene fikk nok best kontakt med Maren Oline. Det vanket alltid litt kandissukker eller vaffel når vi kom på besøk, forteller Dagny.

Hun ser for seg et ytterst velstelt gårdstun på Stærtopp, med både peon og nattfiol i husveggen, i tillegg til en frukthage.

Dagny har også minner fra slåttonna. I mangel på hest måtte Maren Oline og Rikard bære inn høyet. Rikard med høybøla på ryggen; Maren Oline med høyet i striforkleet.

Da Rikard døde i 1940, bodde Maren Oline i vinterhalvåret hos en av døtrene. Sommeren ville hun derimot ha på Stærtopp. – Maren Oline var imidlertid redd for å ligge alene, og jeg og søstrene mine Agnes og Aslaug vekslet på å ligge hos henne. Det gjorde vi med stor glede, forteller Dagny.

Døtrene Alma og Marie

Maren Oline og Rikard fikk barna

- Alma Hedvig født 26.04.1898. Gift 14.07.1923 med Sigurd Knatterud og eide Knatterud 3032/2 (se Inga 2001). Død 16. mai 1961.
- Marie født 20.03.1900. Gift 23.6.1923 med Olaf Brenne og ble forpaktere på prestegården i Varteig Brunsby 3007/2 (se Inga 2001). Død 23. juni 1985.

Både for Alma og Marie står det i kirkeboka at de er født på Kokkim. Det er utvilsomt Stærtopp.

Ved folketellingen i 1900 er for øvrig også 11-årige Pauline Rikardsdatter i husstanden på Stærtopp. Dette er ikke en datter i huset, men nest eldste datteren til Inger Marie og Richard på Snoppestad, som for en periode bodde på Stærtopp.

Rikard var lensearbeider, og jobbet også på Grytesaga. Han var for øvrig svært netthendt både når det gjaldt trearbeid og smiing. Hjemme på Stærtopp var det forgrunnlag for et par kuer, men

Betzy og Marius Kristiansen med døtrene Marit, Ragnhild og Astrid eide og bodde på Stærtopp i årene 1948-1955. Bildets eier: Svein Bergerud.

hest hadde de ikke.

Rikard dør på Stærtopp i oktober 1940, og blir stedt til hvile 30. oktober. De siste årene bor enken i perioder hos døtrene, og Maren Oline dør i november 1944 hos datteren Marie og svigersønnen Olaf på prestegården. Hun blir gravlagt 1. desember.

Betzy og Marius Kristiansen

Døtrene Marie Brenne og Alma Knatterud sitter med Stærtopp i noen år etter at foreldrene deres døde, men selger i 1948 til Betzy og Marius Kristiansen for 8400 kroner.

Marius var født i Sarpsborg 30. mars 1900 med foreldre Olga Abrahamsen (født 08.10.1878) og Kristian Antonsen (22.04.1878). Oppveksten hadde han i Skjeberg.

Betzy var født på Lilleaker i Tune 4. mars 1908, som datter av Anne Mathea Martinsdatter (født 28.10.1878) og Johan Peter Olsen (22.10.1877). Lilleaker var ennå husmannsplass under Holleby da

Utsnitt av et flyfoto som viser Stærtopp på 1950-tallet. På bildet ser vi våningshuset og läven med fjøs. Ei hesje er reist nede på en av holene. Fotograf: Widerøe. Bildets eier: Gunnar Kullerud.

Betzy ble født.

Både Betzy og Marius kom flyttende til Varteig midt på 1930-tallet, og 28.08.1937 giftet de seg. De første årene bodde de på ulike steder, både i og utenfor Varteig, før de i 1948 kjøpte Stærtopp.

Betzy og Marius fikk barna:

- Ragnhild – født på Småberg 25.12.1937. Gift med Håkon Kullerud. Død 09.03.2009.
- Astrid – født på Strømnes 23.03.1945. Gift først med Steinar Carlsen, senere med Thorbjørn Ryen. Død 08.02.2006.
- Marit – født på Stærtopp 01.05.1950. Gift først med Helge Rødsand, senere med Trond Bye. Død 12.03.2008.

På Stærtopp bodde familien i sju år, til de bygde seg nytt hus ved Småberg-rampa.

Marius dør 28. februar 1991, Betzy 15. juni 1993.

Tilleggsjord til Ørka

Betzy og Marius Kristiansen selger Stærtopp til Margit og Jens Ørka i 1955. Plassen blir da tilleggsjord til Ørka.

Skytebaner i Stærtopphavna

I en artikkel i Inga for 1990 skriver Ole Kullerud (1918-1996) at det rundt forrige århundreskifte var skytebane i Stærtopphavna. I så måte kan det ses som en parallell til den vekst som det frivillige skyttervesenet hadde på den tiden.

Standplass var ved Saghytta, og ifølge Kullerud ble det skutt både på 100 og 150 meters hold. Ved kulturminneregistreringen i 2010 ble det påvist oppbygninger som muligens kan ha vært anhold for skivene.

Skytterlaget i Stærtopphavna hadde visstnok intet navn, men Ole Kullerud nevner flere av de aktive. Det gjaldt Julius Ørka (født 1872), Arnt Ørka (1877), Ludvig Ørka (1882) og Lars Bødalen (1881). Det skal også ha vært med noen fra Tune, men Kullerud kjente ikke navnene på disse.

Jens var født 11. april 1911 som sønn av Karoline Andersdatter Ørka (1888-1956) og Johannes Pedersen Kullerud (1866-1929). Margit f. Sæves var født på Sæves i Rakkestad 4. mai 1913 som datter av Inga Mathilde Olsdatter (1890-1923) og Ole Kristian Johansen (1886-1961), men kom til søndre Brenne da foreldrene kjøpte gården i 1916.

Margit og Jens overtok Ørka i 1949/50. Da de i 1955 kjøpte Stærtopp, ble dette en verdifull tilvekst for å bedre grunnlaget for melkeproduksjonen på gården. I 1962 kjøpte de også 3028/1 og 8 Søstu-Bøe.

Margit og Jens ble boende på Ørka, men brukte jorda på Stærtopp til beite for både melkekuer og ungdyr. Sommerstid var det å ro inn Gryteevja, gå opp til Stærtopp for å melke – for så å bære melka ned i båten og ro den over til Tangen. Bare de som har gått i bakkene ved Stærtopp eller rodd motstrøms i Glomma kan forestille seg slitet.

Vårlig idyll i sørveggen på boligen, påskeaften 1957. Bjørg Antonsen holder sønnen Arne. Til venstre datteren May og Bjørgs søster Synnøve Johansen.

Fotograf: Kåre Antonsen.

Sønnen Anders – født 16. mai 1944 – og kona Lillian f. Jelsnes 19. juli 1948 overtok Stærtopp og Ørka i 1987. Søstu-Bøe hadde de tatt over i 1976. Senere er driftsenheten styrket med 3012/4 Brennås (se Inga 2007) og 3025/1 Fosselien.

Vi viser ellers til mer om de senere eierne under gårdspresentasjonen av 3013/2 Ørka i Inga 2008.

Leietakere

Opp gjennom årene har det vært mange leietakere på Stærtopp. Borghild og Ole Kullerud bodde her som nygifte – fra oktober 1944 til 1. mai i 1947. Eldstedatteren Bjørg (gift Andersen) er født her i 1946. Gunnar (født i 1949) og Karin (1956) kom til verden etter at foreldrene kjøpte 3015/5 og 9 Kokkim i 1947.

Fra midten av 1950-tallet ble det

Dette bildet fra Stærtopp er tatt omkring 1980. Til høyre hønehuset som fortsatt står. Midt i bildet fjøset, som falt sammen i 1994.

Fotograf: Gunnar Kullerud.

nye leietakere. Bjørg og Kåre Antonsen bodde på Stærtopp i nærmere to år – fra 1955 til 1957. De to eldste barna – May Elisabeth (født i 1955) og Arne (1956) – kom til verden i denne perioden, mens yngstebarna Boe (1958) og Aud Irén (1965) ble født etter at familien hadde flyttet inn i nytt hus på Hasle.

Deretter leide Inger og Karsten Holmen boligen i en tid, før Helene og Leif Larsen med sønnene Helge og Per ble nye leieboere.

De siste som bodde på Stærtopp var Ragnhild og Håkon Kullerud, som flyttet inn i 1962. Ragnhild var mellomste datteren til forrige eier, Betzy og Marius Kristiansen, og hadde følgelig selv mye av oppveksten sin her. Datteren Nina var født i 1955, og så fulgte Kjell Håkon (født i 1959), Bjørn Terje (1960) og Morten Runar (1961-2004). På Stærtopp kom Kai Tormod (1964-1991) til verden, mens yngstemann Trygve (1965-1991) ble født etter at familien hadde flyttet til Framstu-Kullerud i 1964 (se Inga 2010).

Hønehuset står

Det er ikke mye igjen av gårdsbe-

byggelsen på Stærtopp. Våningshuset brant 25. april 1972 og deler av lagården ble brukt til å bygge ny låve på Lundskauen. Resten av bygningen falt sammen sent på 1990-tallet. Et hønehus reist over en jordkjeller står imidlertid fortsatt.

Noe av fundamentet til låven kan ses, og det samme gjelder også for fjøset. Nordvest for tunet er det et markert stengjerde.

Ringmuren til boligen på Stærtopp er svært godt synlig. Våningshuset var i halvannen etasje, satt opp i laftet tømmer, med en grunnflate på 60-70 kvadratmeter. I første etasje var det kjøkken, kammers og en stue, og i andre etasje var det innredet et soverom i sørenden.

Levd liv dokumenteres ellers med et stort epletre som står på en høyde ved våningshuset, samt en syrin som er vokst opp inntil muren på boligen.

Adkomsten til Stærtopp var for øvrig problematisk. Kom man med hest og vogn, måtte man kjøre forbi Kokkim, ned mot Kullerudbekken og deretter rundt Tromås, inn i Stærtoppshavna vest

Bar vaskemaskinen på ryggen

Adkomsten til Stærtopp har alltid vært problematisk – også når Bjørg og Kåre Antonsen bodde der midt på 1950-tallet.

Kåre Antonsen minnes godt da han måtte bære vaskemaskinen på ryggen over dalen fra nabobruket. – Man var ung og sterk den gangen, kommenterer han.

Bilde tatt fra tuftene etter boligen, og viser alléen inn til gården – samt hønehuset, som er den eneste bygningen som fortsatt står på Stærtopp.

Fotograf: Øistein Bøe.

for Hønnås og så opp til gården.

Med kløvhest eller til fots kunne man ta seg langs jordet på Kokkim gnr. 3015, bnr. 6, og deretter ned på sørsiden av Hønnås på anlagt vei. Snarveien over bakkene gjennom 3015/9 Kokkim ble også brukt.

Ifølge "Gårdskart på nett" er Stærtopp på omkring 65 dekar.

Kilder

Kirkebøker

Folketellinger

Tinglyste skjøter

Muntlige kilder (blant andre Borghild

Kullerud, Inger Marie Brenne, Margrethe

Berg, Arne Bøhaugen, Svein Bergerud,

Dagny Lunde, Kåre Antonsen).

Stemningsrapport fra Stærtopp

Inspirert av bildet fra Stærtopp i 1927, ga Gunnar Kullerud på vårparten i år en stemningsfull beskrivelse som han la ut på Facebook. Vi har fått tillatelse til å bruke utdrag av skildringen:

Ettersommerstilla hviler over Stærtopp. Høyet er kjørt inn, hesjene er tomme og gårdsfolket hviler. Det er kanskje lørdag ettermiddag, himmelen er blå, lufta er vindstille og sola kommer inn fra sydvest.

En kan formelig fornemme den lune augustettermiddagsvarmen innunder Hønnås. Insektene surrer fortsatt i lufta, ennå finnes pollen å samle, og et par kuer ligger fornøyd og drøvtygger på nabogården utenfor bildet.

Nede ved bekken, som ikke er stor på denne årstiden, fisker noen unger etter ørekyte. Det er ikke mange fiskeslag i bekken, det er egentlig bare ørekyte og noe mort, men spennende allikevel for unger. Det er ikke som tidligere i sommer da det kom et spennende tilskudd til fiskeutvalget i bekken. Det var ålen. På sin lange vandring fra Sargassohavet på Amerikas østkyst har ålen funnet veien til Kullerudbekken.

Far i huset satte ut ålesnører på kvelden, agnet med nettopp ørekyte eller metemark, og kanskje ble det ål til middag neste dag. Den forsvant like fort som den kom, men er tilbake neste vår. Naturen går i sirkler, ting kommer og går.

Mens far hviler, tenker han kanskje på at om en drøy måned må han til med skuren. Åkeren på sydsiden av huset er fortsatt grønn, men ljåen må slipes, her nytter ikke med annet, bakkene er for bratte til hesteredskap.

Restene etter sagmesterens bolig

I Stærtoppavna, på et nes ut mot Kullerudbekken, ser man fortsatt tydelig tufter etter et bolighus med et omriss på omkring seks ganger fire meter.

Ringmuren er godt synlig, der den ligger omkring 40 meter fra røsene til det som en gang var en sag i bekken. Det er derfor ikke utenkelig at dette kan ha vært boplass i forbindelse med saga, altså at vi ser restene etter det som var en sagmesterbolig.

Ved folketellingen i 1875 ble denne stua benevnt som "Sagen", og gikk senere under navnet Saghytta – og som for øvrig ikke må forveksles med Sagstua ved Grytesaga. Husstanden i 1875 besto av Fredrik Simensen og kona Marte Eriksdatter, samt barna Anders, Ole og Berte. Fredrik benevnes som "Strandsidder" og "Lændsearbeider".

Eide halve Snoppestad

Fredrik var født på Snoppestad 19. juli 1814, som sønn av Ingeborg Torstensen (1788-1863) fra Rakkestad

og Simen Fredriksen Snoppestad (1776-1828).

Fredrik giftet seg 5. mars 1841 med Marthe Eriksdatter Basken, født 26. november 1820 som datter av Birthe Eriksdatter og Erik Julsen. Marthe og Fredrik fikk (i alle fall) barna Simen (født ca. 1841), Berte Johanne (1848), Anton (1849), Gine E. (1853), Anders (1857) og Ole (1860).

I 1846 overtok Fredrik halvdelen av foreldregården Snoppestad, mens broren Torsten overtok andre halvparten.

I 1873 får imidlertid deres svoger Hans Olsen Bergerud skjøte på begge halvdelene.

Flytter til Saghytta

Fredrik og familien flytter da til den vesle stua i Stærtoppavna. Boligens tidligere historie kjenner vi lite til, annet

*Tomta for Saghytta i Stærtoppavna er fortsatt godt synlig, der den lå på et nes ut i Kullerudbekken.
Foto: Erling Skivdal.*

Det spøker ved Kullerudbekken

Muntlige overleveringer skal man ta vare på, også de som henspeiler på det overnaturlige. Og i Kullerudbekken ved Stærtopp skal det etter beretningene både være en kvinne som går igjen og et barn som gråter.

I likhet med de fleste historier som blir noen hundre år gamle, er det også flere varianter på historien fra Stærtopp-havna. Fellesnevneren er imidlertid at et barn – muligens to – skal ha blitt drept her ved Kullerudbekken. En versjon er at en kvinne som bodde her tok livet av sine barn etter hvert som de kom til verden. De skal etter sigende ha blitt druknet i et spann. Hun påstås å gå igjen. En annen variant er at kvinnens far, i raseri over en omstreifer som var barnefaren, druknet barna i bekken.

Uansett – lytt litt ekstra om du er i omegnen en torsdags kveld. Det er da barnegråten skal kunne høres.

enn at den settes i samband med saga som lå kloss i stua, og som man fortsatt ser tuftene etter ved Kullerudbekken.

Nå var verken Fredrik eller noen av barna sysselsatt på saga – i alle fall ikke ved folketellingen i 1875. Da har både Fredrik og sønnen Anders jobb som lensearbeidere. Fra å være selveiende på Snoppestad har Fredrik nå blitt ”Strandsidder” under Stærtopp.

Det vil her føre for langt å følge Marthe og Fredriks etterslekt. Som et eksempel nevner vi imidlertid datteren Berte Johanne, som ble gift med Johannes Larsen Bøe – og som var farmor til blant andre Ingemann Glenne (19.08.1915-08.04.2001).

Kommer til Berger

Fredrik og hans husstand blir for øvrig ikke boende så lenge i Stærtopp-havna. I 1879 får sønnene Anders og Ole skjøte på 3015/13 Berger – i likhet med Stærtopp også det et bruk som i sin tid ble skilt ut fra Kokkim.

Klopp over Kullerudbekken

Innerst i Gryteevja, nord-nordvest for Stærtopp, ligger et gammelt kloppede over Kullerudbekken, som tverrforbindelse mellom Stærtopp/Hestehagen (Gryte) og Sagdalen under Kongsrud.

Kloppa i Kulleruddalen inngår i Ingaleden, som ble ryddet og merket mellom Varteig og Folkenborg i 2004, til minne om Inga fra Varteigs flukt i 1204.

Like nord-nordvest for kloppa er det satt opp et flommerke som angir vannstanden i Glomma under storflommen i 1995.

Foreldrene blir med til Berger. Der dør Marte 27. november 1887 og Fredrik 22. september 1889.

Det er ukjent om det var beboere i Saghytta etter at Fredrik og familien bodde der på 1870-tallet.

”Saugmesteren” Johannes

Når vi først er i omegnen, tar vi også med oss Johannes Helgesen, som i 1865 bor sammen med familien sin på ”Kullerudsaugen”, og er saugmester der.

Johannes blir for øvrig første selveieren på 3028/10 Lia. Med seg til Lia har han kona Olea Johansdatter, datteren Oline og hennes tre barn – Johannes, Helene og Ole.

Når Johannes dør 22. februar i 1870, betegnes han som selveier på ”Langebraaten” (Lia). Enken kommer imidlertid i økonomisk uføre, og i 1873 krever lensmannen at småbruket går under hammeren.

Sag med lang historie

Kullerudbekken er velkjent for sine mange kverner opp gjennom århundrene. I bekkeløpet nedenfor Stærtopp sto det også en sag.

Fylkeshistoriker Sven G. Eliassen har tidligere antydnet at saga i Stærtoppshavna kan stamme fra tiden da sagbruksprivilegiene ble opphevet.

I dag er det ikke så mye igjen av fordums aktivitet, men det er nå i alle fall synlig røs i sagas nordvestre hjørne, liggende på en "øy" med bekkeløp på to sider. Det ligger også en møllestein i området. Det er rester etter røs også i nordøstre hjørne, men på grunn av høydeforskjell i terrenget har ikke dette røset vært så stort som det nordvestre.

Det kan ikke påvises noen demning. Derfor kan dette ha vært en flomkvern med renner med vannhjul.

Hvor lenge saga i Stærtoppshavna var i drift, er usikkert. Rikard Andersen på Stærtopp (1867-1940) fortalte imidlertid at saga i alle fall sto etter at han og kona Maren kom til Stærtopp rundt forrige århundreskifte.

Ole Kullerud har i sine nedtegninger skrevet at Julius Ørka (født i 1872) drev saga i en periode.

*Ett av to nav til drivhjulet på saga som sto i Stærtoppshavna. Navet hadde seks eiker hvor skovlene var festet.
Foto: Øistein Bøe*

*Ett av røsene til saga som sto i Stærtoppshavna. Trolig har saga historie tilbake til tiden da sagbruksprivilegiene ble opphevet.
Foto: Erling Skivdal*

John Walter Johansen
BRANN & SIKKERHET AS

John Walter Johansen
Daglig leder/Konsulent

Hasle Hageby 17, 1734 HAFSLUNDSØY
Tlf. 69 15 20 00 Fax 69 15 20 01 Mob. 911 22 520
E-mail: john-w-j@online.no

ISEBUSSEN

TRYGG OG TRIVELIG TRANSPORT

Frode Bredholt, Ise

tlf. 916 50 063.

FRIGAARD
GRUPPEN

69 97 39 00
Bredmyra 4
1739 Borgenhaugen

VARTEIG GATEKJØKKEN

VIET - THAI MAT PIZZA & GRILL

Take Away

Hasle Hageby 1 1734 Hafslundsøy

Tlf. 69 12 14 01

VELKOMMEN !!!

Kontakt oss:

E-post:

reid-sko@online.no

Hovednummer:

957 86 800

Besøks- og postadresse:

Bodalsv 60

1743 KLAVESTADHAUGEN

Børres Reparasjon & Service

*Alt i pumper og
hydraulikk.*

TLF: 92 64 30 34

APOTEK 1 BJØRNEREN I STORBYEN KJØPESENTER

Telefon: 69 130800

Telefax: 69 130805

Byens største og mest sentrale apotek

Lange åpningstider: Mandag – fredag: 9:00 – 20:00

Lørdag: 9:00 – 16:00

Utkjøring av varer og stort vareutvalg

The logo for Kultorp Bilservice AS. It features a cartoon mechanic character on the left, wearing a blue cap, a red shirt, and blue overalls. To the right of the character is the text 'Kultorp Bilservice AS' in a large, bold, black font. Above the text is a circular logo with a gear and a car. Below the main text, there is a black bar with the text 'Din sikkerhet - vårt ansvar!' in white. To the right of this bar is the phone number 'Telefon: 69 12 13 50 - 414 69 373' in white. At the bottom left is the 'AutoMester.no' logo with the tagline 'Få flere glade bilister'. At the bottom right is the text 'BILVERKSTEDET FOR ALLE MERKER OG EU-KONTROLL' in white on a black background.

Gundersen Eiendom as

Helgebyveien 27

1734 Hafslundsøy

Tlf. 915 80 844 - 69 14 97 42

-En engasjert og kreativ partner med 30 års erfaring

Gundersen REKLAME AS

Korsgata 42 - 1723 Sarpsborg

Tlf. 69 87 97 00 - www.gundersenreklame.no

Jakt og friluft- spesialisten

ØSTFOLDS STØRSTE OG ELDSTE KRAMBU

L. Evensen as

Pellygaten 71 - 1704 Sarpsborg, Tlf.: 69 15 42 22, E-post: evensen@levensen.no

HØGHEIM Forsamlingslokale til utleie

Furuholmveien 12

Trivelige lokaler
Kan deles i to mindre saler, +
lekerom/oppholdsrom

Fin beliggenhet og uteområde
Stor parkeringsplass

Fullt utstyrt til 90 personer
Gode kjøkkenfasiliteter

Interessert? Ta kontakt:
Wenche og Per Brattset
Tlf 92684849 / 90753371

BR ARF- Autorisert
Regnskapsfører

Brattset Regnskap

Brenneveien 85, 1735 Varteig
Tlf 69 13 28 40 - 907 53 371
post@brattset.no

Tømrerfirma
BRØDRENE LUNDE DA
Kjell Andre Mob. 41240126 Kenneth Mob. 41240127

• RESTAURERING • GARASJER • NYBYGG • TILBYGG

Tlf. 69120768 Fax. 69120769

- *Sliping og lakkering av alle typer tregulv*
- *Luting, oljeing og beising*
- *Salg av lakk og utstyr*
- *Sliping av betong, marmor og granitt*

MATHISEN's GULVSERVICE

Ødegårdssletta 3, 1735 Varteig
Tlf. 69 13 15 11 Mobil 928 27 380
E-mail: t.mathisen@bluezone.no

Mesterbygg
Sarpsborg AS

Tlf 69 15 80 40 - Fax 69 15 80 41

**Kvalitets-
håndverk &
Service**

Påtar oss alle typer oppdrag innen murer- og tømmerfaget

Lorentz Christer Lunde

Mob.: 994 44 703

E-post: christer@mesterbygg.no

Leif Rangøy

E-post: leif@mesterbygg.no

Mob.: 905 69 009

HVA KAN VI GJØRE FOR DEG?

XL BYGG.

KNATTERUDFJELLET

**Sarpsborg
Park & Anlegg as**

TELEFON: 69130390 - TELEFAX: 69130399

www.park-anlegg.no

Vestby Planteskole

**Hos oss får Dere faglig veiledning,
og stort utvalg av planter til hagen.**

Stort utvalg av :

- Stauder
- Roser
- Frukt og bærbusker
- Hekkplanter
- Prydbusker
- Jord og gjødsel

Dere finner oss på Hafslundsøy.

Vestby Planteskole

Vestbyveien 20, 1734 HAFSLUNDSØY

Tlf : 69149237 Fax : 69146133 Sortiment og priser : www.vestby-planteskole.no

Freddy Mathisen as

MASKINENTREPRENØR

Mobil: 957 75 477

Mobil: 957 75 478

Fax: 69 13 22 12

Privat: 69 13 14 92

SARPSBORG

HUS OG HYTTER I LAFTET TØMMER

**VI LEVERER TØMMERKASSER, NØKKELFERDIGE
BYGG, STAV OG LAFT.
HYTTER, HUS, ANNEKS, STABBUR, TILBEHØR**

NAVESTAD BYGG A.S

Børtevattnsveien 493, 1730 Isø

+47 69 14 57 00

fax + 47 69 14 56 99

post@navebygg.no

mob + 47 90 85 66 99

Øya's Klippotek

Telefon 69 15 44 00

Tor-Ingar Walther

AUT. MASKINENTREPRENØR

Dueholveien 102
1735 Varteig
Telefon 69 13 28 80
Mobil 913 37 910

tor.ingar.walther@hotmail.no

Varteig Historielag

Stiftet 8.2.1982

Internett: www.varteig-historielag.no

Org.nr.: 991 901 809

VARTEIG HISTORIELAG har som formål å vekke og fremme den historiske interesse blant bygdas befolkning og andre som er interessert i bygda. Dette gjøres ved bl.a.

- å avholde møter med lokalhistoriske foredrag
- innsamling av kildemateriale og gjenstander av historisk verdi
- registrering og bevaring av kulturminner
- stimulering og hjelp til slektsgranskere

VARTEIG HISTORIELAG har 2 æresmedlemmer og ca 110 ordinære medlemmer. Medlemskontingent for 2012 er 200 kr (100 kr for familiemedlem).

E-postadresse er: varteighistorielag@gmail.com

Styret i Varteig
Historielag 2012:

Leder	Kari S. Lunde	kar-s-lu@online.no	482 29 088
Nestleder	Erling Skivdal	erskiiv@online.no	950 88 348
Sekretær	Øistein Bøe	oistein.boe@gmail.com	905 84 569
Kasserer	Karin Kullerud Ek	karin-ek@hotmail.com	905 49 094
Styremedlem	Odd Johansen	oddhenry@online.no	911 22 373

**HISTORIEN gjentar seg, VARTINGENE
kjøper bil hos**

Brennes Auto

Klokkergårdveien 9, 1711 Sarpsborg

Tlf. 69 16 17 00

www.brennesauto.no